

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Den norske oljenedturen fortsetter selv om oljeprisen nå har tatt seg opp fra bunn-nivået i januar 2016. Konjunkturedgangen, definert som en vekst i BNP Fastlands-Norge lavere enn trendvekst, anslått til nær 2 prosent, har nå vart i syv kvartaler. Gjennom andre halvår i fjor falt også aktivitetsnivået litt. Til tross for et vekstbidrag på 1,0 prosentpoeng fra høy kraftproduksjon økte BNP Fastlands-Norge kun med 1,3 prosent i 1. kvartal, regnet som årlig rate. Arbeidsledigheten målt med arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) gikk litt opp etter sommeren i fjor og har så langt i år vært stabil

nær 4,7 prosent. Ledigheten har så langt steget med 1,5 prosentpoeng i løpet av konjunkturedgangen. Sysselsettingen økte med 0,1 prosent i 1. kvartal, men trolig har korttids arbeidsinnvandring gått ned. Dette har i så fall virket som en støtdemper og begrenset økning i ledigheten til tross for at arbeidstilbudet fra den bosatte delen av befolkningen økte med 0,5 prosent ifølge AKU. I den inneværende nedgangsperioden har ledighetsutviklingen vært svært forskjellig i ulike deler av landet.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2014*	2015*	Sesongjustert			
			15:2	15:3	15:4	16:1
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	1,7	2,0	0,7	0,2	0,5	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,9	0,3	0,5	0,4	0,9
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	0,0	-4,2	0,6	0,1	-1,3	-0,9
Fastlands-Norge	1,3	0,0	2,5	3,2	-0,6	0,3
Utvinning og røtransport	-2,9	-15,0	-4,0	-7,8	-3,5	-6,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,0	1,5	0,9	0,9	0,2	0,5
Eksport	2,2	3,4	0,8	6,0	-3,5	-1,2
Råolje og naturgass	1,9	3,4	0,0	9,3	-5,3	1,0
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	1,6	0,4	0,1	-5,3
Import	1,5	1,1	-0,3	-1,8	0,7	-0,4
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	0,6	-3,5	2,7	0,2
Bruttonasjonalprodukt	2,2	1,6	0,1	1,7	-1,3	1,0
Fastlands-Norge	2,3	1,0	0,2	0,0	-0,1	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,5	0,6	0,1	-0,1	-0,2	0,1
Sysselsatte personer	1,1	0,5	0,2	0,1	-0,1	0,1
Arbeidsstyrke ²	1,1	1,4	0,5	0,3	-0,2	0,5
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,5	4,4	4,3	4,6	4,6	4,7
Priser og lønninger						
Årslønn	3,1	2,8	..	..	..	
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,0	2,1	2,2	2,0	2,5	3,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,4	2,7	2,6	2,9	3,0	3,2
Eksportpriser tradisjonelle varer	4,0	3,4	-0,1	-0,6	-0,8	0,6
Importpriser tradisjonelle varer	5,5	5,4	-0,4	1,4	0,1	-0,2
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	376,7	272,7	72,1	62,1	52,9	54,0
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,7	1,3	1,4	1,2	1,1	1,1
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,9	3,2	3,3	3,1	2,8	2,7
Råoljepris i kroner ⁵	621	430	491	421	380	304
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	93,7	103,4	100,2	105,1	107,4	108,1
NOK per euro	8,4	8,9	8,6	9,1	9,3	9,5

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Oljenedturen startet med at investeringene i petroleumsnæringen begynte å falle i 4. kvartal 2013. Sysselsettingen i næringen begynte å gå ned et halvt år senere. I 3. kvartal 2014 ble dette forsterket av oljeprisens dramatiske fall. Den laveste oljeprisen hittil ble notert midt i januar 2016 med under 30 dollar per fat, mens den i flere år før fallet begynte lå rundt 110 dollar. Investeringene i petroleumsnæringen gikk i 1. kvartal 2016 ned med 6 prosent, og lå da 32 prosent lavere enn toppen i 2013.

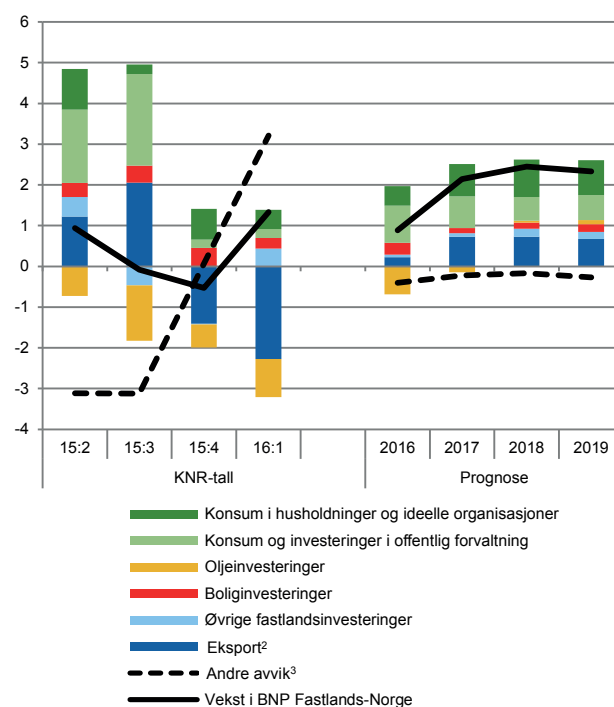
Etterspørselen fra petroleumsnæringen, inkludert næringens lønnskostnader, tilsvarte i 2013 vel 13 prosent av BNP Fastlands-Norge. Nesten alle næringer leverer direkte eller indirekte til petroleumsnæringen, men noen vesentlig mer enn andre. Den lave oljeprisen innebærer at etterspørselen etter varer og tjenester relatert til petroleumsnæringen har falt også internasjonalt. Dette trekker også tradisjonell norsk eksport ned. Det finnes petroleumrelaterte virksomheter over hele landet, men de utgjør en mye større del av økonomien i noen områder enn i landet som helhet.

Det er mange grunner til at oljenedgangen ikke har medført en enda mer markert konjunkturedgang. Handlingsregelen innebærer at myndighetenes handlingsrom på kort sikt nesten ikke reduseres av oljeprisfallet, slik vi ser i andre oljeeksporterende land. Det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) har økt kraftig i flere år. Ifølge Revidert nasjonalbudsjett (RNB 2016) tilsvarer økningen i SOBU 1,1 prosent av trend-BNP Fastlands-Norge i 2016. Finanspolitikken har trolig likevel ikke stimulert økonomien så mye som den ekspansive pengepolitikken medregnet den kraftige kronesvekkelsen.

Oljeprisen virker direkte inn på kronekursen, og i tillegg har reduserte renter også bidratt til krone-depresieringen. I slutten av mai 2016 var krona 25 prosent svakere enn i januar 2013, målt med den importveide kronekursen. Krona har riktignok styrket seg med nær 4 prosent siden siste årsskifte, men utviklingen i kronekursen gir likevel fortsatt en kraftig stimulans til norsk konkurranseutsatt virksomhet. Til tross for dette falt eksporten av tradisjonelle varer med over 5 prosent i 1. kvartal 2016, etter en klar oppgang

i 2015. Det meste av nedgangen kan tilbakeføres til et kraftig fall i eksporten av raffinerte produkter, etter en tilsvarende økning i denne eksporten gjennom fjoråret. Dette er verken en følge av utviklingen i aktiviteten i verdensøkonomien eller i konkurranseevnen, men har sitt motstykke i endringer i importen av raffinerte produkter. Fallet i tradisjonell vareeksport i 1. kvartal er imidlertid større enn det som kan tilskrives midlertidige faktorer. Internasjonalt fall i etterspørselen etter produkter knyttet til petroleumsutvinning i etterkant av oljepriskollapsen er trolig mye av forklaringen. Det har slått ut i et markert fall i eksporten av

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 1/2016, boks 2.4. Alle kvartalstall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residuelt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	15:2	15:3	15:4	16:1	2016	2017	2018	2019
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,0	0,2	0,7	0,5	0,5	0,8	0,9	0,9
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	1,8	2,3	0,2	0,2	0,9	0,8	0,6	0,6
Oljeinvesteringer	-0,7	-1,4	-0,6	-0,9	-0,7	-0,1	0,0	0,1
Boliginvesteringer	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2
Øvrige fastlandsinvesteringer	0,5	-0,5	0,0	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2
Eksport ¹	1,2	2,1	-1,4	-2,3	0,2	0,7	0,7	0,7
Andre avvik ¹	-3,1	-3,1	0,1	3,2	-0,4	-0,2	-0,2	-0,3
Vekst i BNP Fastlands-Norge	0,9	-0,1	-0,5	1,3	0,9	2,1	2,4	2,3

¹ Se fotnoter til figur 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

verkstedprodukter. Importen hos våre handelspartnere ser også ut til å ha utviklet seg nokså svakt i 1. kvartal 2016.

Konkurrenseevneforbedringen har også bidratt til å dempe importen og derigjennom stimulert norsk produksjon. Bedret kostnadsmessig konkurrenseevne kan dessuten ha bidratt til å lette finansieringen av enkelte investeringsprosjekter og stimulert interessen for å investere. Det vil ta tid før virkningene på eksportvolumet av bedret konkurrenseevne er uttømt. På kort sikt slår det gjerne vel så mye ut i bedret lønnsomhet. Fall i råvareprisene, inkludert prisene på metaller det produseres mye av i Norge, har imidlertid dempet denne effekten i den konkurranseutsatte delen av næringslivet.

Kutt i en allerede historisk lav styringsrente gjennom fjoråret og i mars i år, har fått pengemarkedsrenta ned i 1,0 prosent i mai 2016. Bankrentene husholdningene står overfor har fulgt pengemarkedsrenta ned med varierende grad av tidsforsinkelse. Typiske boliglån hadde i gjennomsnitt en rente på 2,7 prosent i mars 2016. Lave renter og utsikter til videre rentenedgang, og til at rentene vil holde seg lave ganske lenge, har bidratt til å stimulere boligmarkedet. Konjunkturedgangen har derfor så langt ikke hindret en høy boligprisvekst for landet sett under ett. Den markerte prisveksten har bidratt til at boliginvesteringene har økt klart gjennom 2015 og inn i 2016.

Disponibel realinntekt i husholdningene økte med 2,7 prosent i 2015. Til tross for rentenedgang og høy boligprisvekst har husholdningenes konsum økt nokså moderat gjennom fjoråret og hittil i år. Økt usikkerhet om egen inntektsutvikling på grunn av den relativt høye arbeidsledigheten er en faktor som trolig har bidratt til økningen i sparingen, fra 8,8 prosent av inntekten i 2014 til 9,1 prosent i 2015. Sesongjusterte tall viser at husholdningenes disponible realinntekt falt litt i 1. kvartal 2016. Konsumet, som varierer mindre enn inntekten, steg med beskjedne 0,3 prosent.

Redusert fall i oljeinvesteringene framover vil bidra til at BNP-veksten trolig tar seg noe opp. Økt boligbygging og økt offentlig produksjon, samt økt aktivitet i noen konkurranseutsatte næringer, bidrar også til dette. Som årsgjennomsnitt regner vi med at BNP Fastlands-Norge vil øke med 0,9 prosent i år, mot 1 prosent i 2015, mens arbeidsledigheten blir 4,7 prosent.

Vi regner med at oljeprisen vil øke ytterligere framover og vi legger til grunn at investeringene i petroleumsnæringen vil stabilisere seg i løpet av 2017 og etter hvert gå litt opp. Fra tidlig i 2017 regner vi med at veksten i BNP Fastlands-Norge kommer over trendvekst. Økt internasjonal vekst vil sammen med tidsforsinkete virkninger av den bedrede konkurrenseevnen ventelig trekke eksporten opp. Husholdningenes forbruk vil ta seg opp når også inntektene får et løft i 2017.

Vi legger til grunn at finanspolitikken blir klart mindre ekspansiv i 2017 enn i 2016. Økningen i offentlig konsum og investeringer, når en ser bort fra økte kjøp av kampfly, vil fra neste år bli mer på linje med trendveksten i økonomien, men med noe høyere vekst i realstønadene til husholdningene og lettelser i bedriftsbeskatningen som kan stimulere næringsinvesteringer på fastlandet. Dette vil gjøre at veksten i BNP Fastlands-Norge blir høy nok til at vi får en konjunkturoppgang fra tidlig i 2017. Mye ledig kapasitet innenfor blant annet næringsbygg vil imidlertid legge en demper på investeringene, og bidra til at konjunkturoppgangen blir meget moderat.

Den underliggende prisstigningen målt med KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har gått markert opp de fire siste årene som følge av krone-svekkelsen. 12-månedersveksten i KPI-JAE har steget fra 0,9 prosent i 2012 til 3,3 prosent i mars og april i år. Den senere tids kronestyrking ventes å fortsette, om enn i et lavere tempo enn det vi har sett de siste månedene. Dette vil bidra til at prisveksten kommer ned. Elektrisitetsprisene har imidlertid tatt seg opp en stund og økte elektrisitetspriser vil bidra til at veksten i KPI, som årsgjennomsnitt i 2016, kan bli 2,9 prosent og noe høyere enn for KPI-JAE med 2,6 prosent.

Store deler av vårens lønnsoppgjør er nå ferdig. I Industrien er rammen anslått til 2,4 prosent, og dette ser ut til å bli normgivende for de andre oppgjørene. Vi regner med at strukturelle endringer vil føre til at veksten i gjennomsnittlig årslønn blir 0,2 prosentpoeng høyere. Reallønnsveksten kan dermed bli negativ i 2016. Inflasjonen ventes å komme klart ned fra og med neste år, og når konjunktorene bedres vil det få real-lønnsveksten gradvis opp og nå 1,5 prosent i 2019.

2.1. Ekspansiv finanspolitikk i 2016

Konsumet i offentlig forvaltning økte ifølge nasjonalregnskapet med 1,8 prosent i 2015. Veksten var ganske stabil gjennom året etter en svak utvikling rundt årsskiftet 2014/2015, og den tok seg opp i 1. kvartal 2016. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte med vel 3 prosent i 2015. Det er en halvering av veksten sammenliknet med året før. Stønader til husholdningene økte med 7 prosent i 2015. Nærmere tre prosentpoeng av økningen kan knyttes til endringer i reglene for uførepensjon, og motsvares av økte skatter for uførepensjonister. Med en konsumprisvekst på vel 2 prosent i 2015 innebar dette at realveksten i stønadene justert for omleggingen av uførepensjonene, var om lag 2 prosent. Den samlede realveksten i offentlig konsum, bruttoinvesteringer og stønader fra 2014 til 2015 ble dermed også om lag 2 prosent. Reduserte skattesatser førte til at finanspolitikken samlet sett virket noe mer ekspansiv enn hva de omtalte utgiftene alene tilsier. Veksten i konsumet i kommunal forvaltning var lavere enn i statsforvaltningen slik at finanspolitikken fra statens side var mer ekspansiv i 2015 enn tallene for offentlig forvaltning samlet gir uttrykk for. Revidert nasjonalbudsjett 2016 (RNB 2016) anslår at

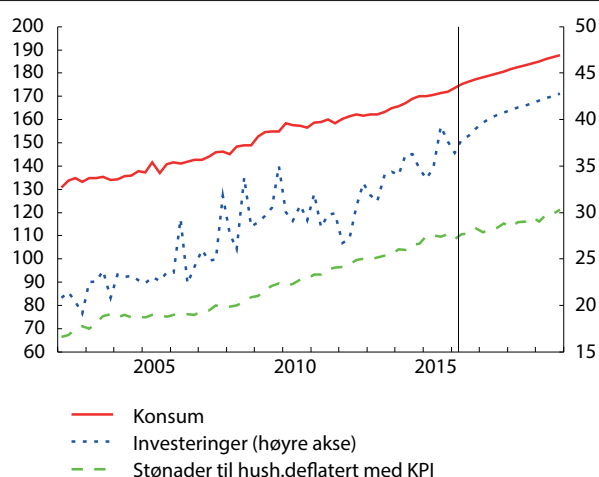
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2015-2019. Regnskap og prognoser⁹. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2015	Prognoser									
		2016			2017			2018		2019	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	2,0	1,3	1,6	1,0	2,2	2,2	1,7	2,5	2,3	2,3	2,4
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	3,0	..	3,0	1,9	..	2,0	1,9	..	2,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	-4,2	-1,5	..	-1,8	1,7	..	1,9	3,1	..	3,5	..
Utvinning og rørtransport ¹	-15,0	-16,2	-12,0	-14,0	-4,2	-7,0	-8,0	1,5	-2,0	3,2	3,0
Fastlands-Norge	0,0	3,5	..	..	3,4	..	..	3,1	..	3,2	..
Næringer	-3,0	1,2	..	0,3	1,6	..	4,9	3,8	..	3,3	..
Bolig	1,6	6,1	5,9	4,2	2,5	2,4	3,4	2,9	1,5	3,7	0,8
Offentlig forvaltning	3,0	4,1	..	3,9	6,7	..	6,1	2,4	..	2,5	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	1,5	2,2	2,0	1,9	2,4	2,2	2,4	2,5	2,4	2,4	2,6
Lagerendring ³	0,3	-0,2	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	3,4	1,4	..	-0,9	1,7	..	1,2	2,2	..	2,1	..
Råolje og naturgass	3,4	1,4	..	-4,0	-1,0	..	-1,4	0,1	..	0,1	..
Tradisjonelle varer ⁴	4,8	0,4	2,3	3,1	4,4	3,7	4,2	4,3	4,2	3,4	3,6
Import	1,1	1,1	1,1	0,8	2,7	2,7	3,0	3,4	2,8	3,7	4,2
Tradisjonelle varer	1,9	0,3	..	1,5	2,5	..	3,3	3,8	..	3,6	..
Bruttonasjonalprodukt	1,6	0,9	-0,1	0,1	1,6	1,2	1,1	2,0	1,6	1,9	1,9
Fastlands-Norge	1,0	0,9	0,8	1,0	2,1	1,8	1,7	2,4	2,3	2,3	2,5
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	0,5	0,3	0,1	0,2	1,1	0,5	0,7	1,2	1,0	1,1	1,1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,4	4,7	4,6	4,7	4,5	4,4	4,6	4,4	4,1	4,3	3,9
Priser og lønninger											
Årslønn	2,8	2,6	2,6	2,4	2,7	2,8	2,8	3,0	3,3	3,4	3,7
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,9	3,1	2,8	2,2	2,3	2,1	2,1	2,1	2,1	1,7
KPI-JAE ⁵	2,7	2,4	3,0	2,8	2,0	2,5	2,2	1,9	2,1	1,9	1,7
Eksportpris tradisjonelle varer	3,4	2,8	..	..	4,2	..	..	2,9	..	2,6	..
Importpris tradisjonelle varer	5,4	0,9	..	..	1,7	..	..	1,5	..	1,3	..
Boligpris	6,1	4,4	..	..	5,9	..	..	5,8	..	4,7	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	272,7	219,1	..	..	252,3	..	..	268,7	..	308,1	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	8,7	7,0	..	..	7,6	..	..	7,7	..	8,4	..
				..		..	..		..		..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,1	8,9	..	..	9,2	..	..	8,9	..	8,7	..
Pengemarkedsrente (nivå)	1,3	0,9	0,8	0,9	0,8	0,5	0,8	0,8	0,6	1,1	0,8
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,2	2,6	..	..	2,5	..	..	2,5	..	2,7	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	430	366	..	346	411	..	396	439	..	466	..
Eksportmarksindikator	4,7	3,4	..	..	4,6	..	..	5,1	..	5,2	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	10,4	2,4	4,7	2,4	-1,6	-0,4	-0,1	-1,1	-1,6	-1,1	-1,9

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestettransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2015-2016), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 1/2016 (NB).

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2013-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge økte med et halvt prosentpoeng fra 2014 til 2015.

Våre anslag for finanspolitikken for 2016 er basert på RNB 2016. Som følge av økte utgifter for å ta i mot tilstrømmingen av asylsøkere til Norge, foreslo regjeringen i november å øke bruttobevilgningene med 9,5 milliarder kroner i 2016, i all hovedsak til konsumformål. Noe av utgiftsøkningen dekkes imidlertid inn ved utgiftsreduksjoner som omfatter både konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning på vel 2 milliarder kroner. I RNB 2016 foreslår regjeringen ytterligere tiltak mot den høye og økende ledigheten på Sør- og Vestlandet, og diskusjonen i Stortinget har resultert i at denne tiltakspakken ble økt, men innenfor en balansert budsjettamme. Finansdepartementet anslår nå veksten i konsumet i offentlig forvaltning til 3 prosent i 2016. Reduksjonen i direkte skatter var i Nasjonalbudsjett 2016 anslått til om lag 8 milliarder kroner, men noe ble gjennom behandlingen i Stortinget delvis dekket inn gjennom økte indirekte skatter på elektrisitet og flyreiser mv. som til sammen skulle utgjøre 2 milliarder kroner (påløpt). Innføringen av flypassasjeravgiften ble utsatt i to måneder til 1. juni 2016 slik at inndekningen blir litt mindre. Samlet skattelette i 2016 blir da vel 6 milliarder kroner hvorav om lag 5 milliarder kroner tilfaller bedriftene som følge av reduksjonen i skattesatsen for alminnelig inntekt fra 27 til 25 prosent.

Vi legger til grunn en vekst i offentlige bruttoinvesteringer på 4 prosent i 2016 som er i tråd med RNB 2016. Også i år vil forsvarset importere to kampfly slik at økningen i de samlede investeringene er til sivile formål. Vi antar en realvekst i stønader til husholdninger på om lag 2,5 prosent i 2016. Realveksten i offentlig konsum, investeringer og stønader samlet kan anslås til 2,7 prosent i år. Sammen med lavere skatter blir da finanspolitikken mer ekspansiv i 2016 enn i 2015 og

SOBU (som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge) vil øke med 1,1 prosentpoeng ifølge RNB 2016.

For 2017-2019 foreligger det ingen vedtatt finanspolitikk. Det er grunn til å regne med at høye kostnader knyttet til asylsøkere vil påløpe både i 2017 og 2018. Selv om antallet asylsøkere skulle falle klart fra nivået i 2015, vil utgiftene knyttet til å bosette disse være store også i 2017, se omtale i Boks 2.5 i Økonomiske analyser 1/2016. Oppholdsutgiftene vil kunne øke de offentlige stønadene i 2017.

Vi har lagt til grunn at veksten i kjøp av varer til konsumformål i offentlig forvaltning blir om lag 2 prosent årlig i perioden 2017 til 2019. Når det gjelder bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning er 2017 første året med kjøp av seks nye kampfly og økningen i investeringene reflekterer disse. Det er også lagt til grunn en videre økning i investeringer i sivil infrastruktur. Det gjør at realkapitalen i offentlig forvaltning fortsatt øker klart. Det fører til at konsumet i offentlig forvaltning øker som følge av de økte kapitaltjenestene fra offentlig infrastruktur som definisjonsmessig inngår i konsumet i offentlig forvaltning.

De fleste partiene på Stortinget er blitt enige om et skattekompromiss basert på Scheel-utvalgets utredning som innebærer at skattesatsen på alminnelig inntekt reduseres fra dagens 25 prosent til 23 prosent. Vi legger som tidligere til grunn at dette vil skje i 2017. Vi antar at reduksjonen vil bli kombinert med en oppjustering av skattesatser for forskuddspliktige, slik at bare fastlandsbedriftene blir berørt av endringen. Provenytapet av dette kan anslås til nærmere 6 milliarder kroner i 2017. I budsjettavtalen for 2016 ble det lagt opp til økte miljøavgifter framover. Vi har derfor valgt å øke drivstoffavgiftene i 2017 slik at provenyeffekten årlig er 3 milliarder kroner. Tilsvarende økninger skjer også i 2018 og 2019. Dette bidrar med om lag 0,2 prosentpoeng til KPI veksten hvert år. Denne avgiftsøkningen gir rom for en personskattelette eller avgiftsreduksjoner på om lag 3 milliarder kroner i 2017 som gjør at samlet skattelette blir om lag 6 milliarder kroner i 2017.

Vi har lagt til grunn at realveksten i pensjonsstønadene til husholdningene blir om lag 2 prosent årlig i perioden fra 2017 til 2019. Andre stønader vokser reelt sett noe mindre bortsett fra i 2017 hvor stønader knyttet til asylanter trekker veksten opp. Samlet realstønavvekst antas å bli om lag 1,5 prosent årlig, men litt høyere i 2017. Vi har ikke lagt til grunn endringer i satsene for direkte skatter i 2018 og 2019 utover en inflasjonsjustering. Den antatte økningen i miljøskattene gjør at anslagene våre fører til en liten økning i samlede skatter i 2018 og 2019. Sammen med en videreføring av vekstanslagene på utgiftssiden innebærer anslagene våre en om lag konjunkturnøytral finanspolitikk i 2018 og 2019.

Statens pensjonsfond utland (SPU) var nærmere 7 500 milliarder kroner ved inngangen til 2016. Ifølge RNB

2016 vil fondet kunne bli redusert i løpet av 2016 både som følge av endringer i valutakurser og at statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten ligger an til å bli lavere enn det oljekorrigerte underskuddet på statsbudsjettet i 2016. Antakelig vil ikke SPU nå sitt 2016-nivå igjen før i 2018. Med våre anslag vil SOBU komme litt over 3 prosent av fondets verdi i 2017. Vår prognosebane viser at norsk økonomi kommer inn i en moderat oppgang fra 2017 til 2019. Med de forutsetninger for finanspolitikken som vi har lagt til grunn anslår vi at SOBU blir liggende i overkant av 3 prosent av SPU i begge årene.

2.2. Nytt rentekutt til høsten

I mars i år ble styringsrenta satt ned med 0,25 prosentpoeng. Etter det siste rentekuttet er styringsrenta 0,5 prosent. Tremåneders pengemarkedsrente har ikke falt like mye som styringsrenta. I månedene forut for siste rentekutt var denne pengemarkedsrenta i området 1,1-1,2 prosent, mens den etter rentekuttet er kommet ned i 1,0 prosent.

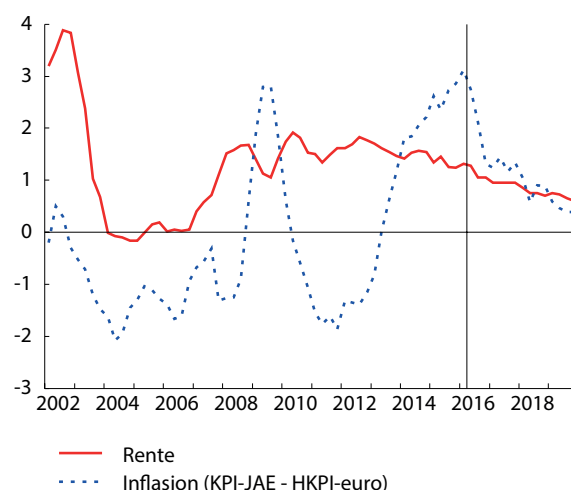
Etter at krona har svekket seg de siste tre årene, har den styrket seg siden januar i år. Mens en euro og en dollar kostet om lag henholdsvis 9,60 og 8,80 kroner som månedsgjennomsnitt i januar i år, er disse kursene i mai henholdsvis 9,30 og 8,20. Målt med den importveide kronekursen har krona styrket seg med nær 4 prosent i denne perioden. Krona er likevel svak og i slutten av mai om lag 2 prosent svakere enn årsgjennomsnittet for 2015 målt med den importveide kronekursen.

Det siste kuttet i styringsrenta har naturlig nok foreløpig ikke gitt seg utslag i lavere observerte innskudds- og utlånsrenter. Gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig var ved utgangen av 1. kvartal i år på 2,7 prosent, det samme som ved utgangen av 4. kvartal i fjor. Innskuddsrenta var 0,9 prosent ved utgangen av 1. kvartal, også det uendret fra kvartalet før. Den månedlige rentestatistikken, som er en utvalgsundersøkelse i motsetning til fulltellingen i kvartalsstatistikken, viser en svak rentenedgang på nye rammelån gjennom 1. kvartal på i underkant av 0,1 prosentpoeng. Siden kuttet i styringsrenta skjedde sent i mars vil det nok først slå ut i inn- og utlånsrenter i 2. kvartal.

For å stimulere veksten i norsk økonomi venter vi at Norges Bank vil komme med ytterligere ett kutt i styringsrenta. Rentekuttet antas å komme til høsten i år. Vi legger til grunn at påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta holder seg på et halvt prosentpoeng framover. Pengemarkedsrenta kan i så fall komme ned i 0,75 prosent ved utgangen av året og bli liggende på dette nivået i et par år. Til tross for svekket krone de siste årene som fortsatt gir importert prisvekst, er det liten fare for høy inflasjon framover – selv med dette lavere nivået på pengemarkedsrenta.

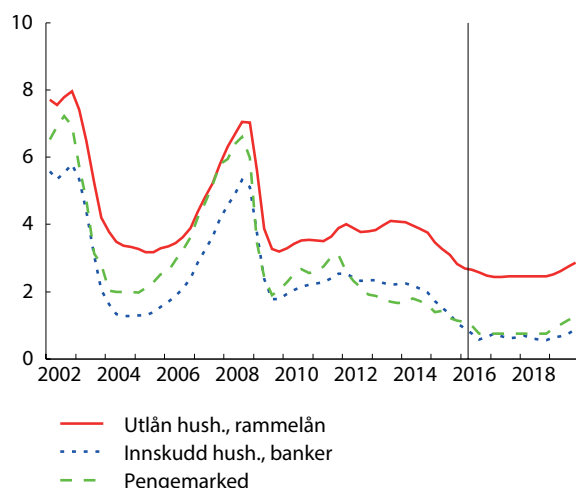
Etter hvert som den moderate konjunkturoppgangen har vart en stund og økonomien kommer over i en mer markert oppgang, vil styringsrenta bli satt noe opp fra

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

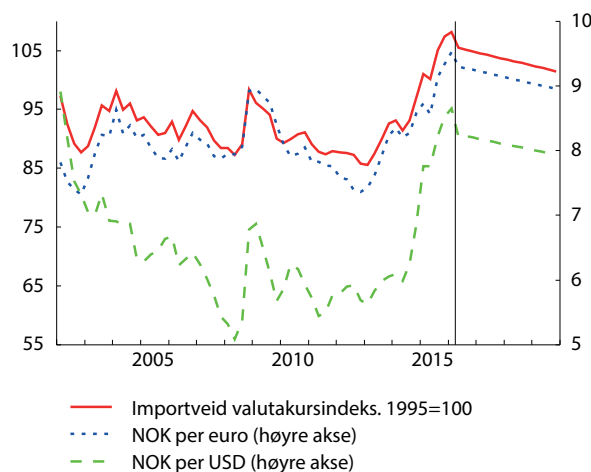
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbvrå.

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbvrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Boks 2.1. **Virkninger av rentefallet på norsk økonomi 2012-2016**

Norges Bank har siden inngangen av desember 2011 senket styringsrenta med til sammen 1,75 prosentpoeng, til dagens 0,50 prosent. I tillegg venter vi et ytterligere rentekutt i høst. I denne boksen analyserer vi effektene av denne gradvise rentenedgangen på norsk økonomi ved hjelp av KVARTS-modellen.¹ Vi gjør dette ved å sammenholde den faktiske utviklingen, forlenget med våre prognoser for resten av 2016, med en kontrafaktisk utvikling hvor pengemarkedsrenta holdes på nivået fra 4. kvartal 2011. For å rendyrke effektene av norsk pengepolitikk forutsetter vi at alle andre politikkvariabler og den internasjonale økonomiske utviklingen inkludert rentene er upåvirket.

Et lavere rentenivå slår inn i norsk økonomi via blant annet valutamarkedet. Beregningene indikerer at kronekursen ville ha vært vesentlig sterkere uten rentenedgangen. Ifølge beregningene senket rentenedgangen etter 2011 verdien av kroner med 3,5 prosent som årsgjennomsnitt i 2012, og over 6 prosent i 2013 og 2014, snaue 8 prosent i 2015 og nesten 10 prosent i 2016. Den faktiske kronesvekkelsen i perioden 2012-2015 på rundt 18 prosent, målt ved den importveide kronekursen, ville altså ha vært nesten halvert uten Norges Banks rentekutt. Merk likevel at krona faller i verdi også i vårt kontrafaktiske scenario, noe som i stor grad skyldes nedgangen i oljeprisen. Tabellen under viser effekten av rentenedgangen på andre sentrale størrelser i norsk økonomi. En stor del av disse kan forklares gjennom svekkelsen av kronekursen, i særlig grad effektene på eksport, industriproduksjon og pris- og lønnsvekst (se boks 2.1 i Økonomiske Analyser 3/2015 for mer om kronekursens innvirkning på norsk økonomi).

Det reduserte rentenivået påvirker imidlertid økonomien også mer direkte gjennom økt konsum- og investeringsetterspørsel. Beregningene viser at husholdningenes konsum ville ha vært over 3 prosent lavere i 2016 uten rentenedgangen, mens investeringene i Fastlands-Norge ville ha vært nesten 8 prosent lavere i samme år. Svekkelsen av krona innebærer en betydelig konkurranseevneforbedring. Det bidrar til økt bruttoprodukt i industrien og økt eksport av tradisjonelle varer. Effektene kommer relativt raskt, og øker gjennom hele beregningsperioden. BNP Fastlands-Norge ble 0,3 prosent større i 2012 som følge av renteendringene, og virkningene øker gradvis til 2,7 prosent i 2016. Denne etterspørselsøkningen slår ut i både økt norsk produksjon og økt import. Effekten på importen av etterspørselsøkningen er altså sterkere enn effekten av en bedring i den kostnadsmessige konkurranseevnen, som trekker importen i motsatt retning.

Arbeidsmarkedet påvirkes også i betydelig grad. Økt aktivitet bidrar isolert sett til høyere sysselsetting og lavere arbeidsledighet. Beregningene viser at arbeidsledigheten

i 2016 ble redusert med 0,8 prosentpoeng av rentenedgangen. Prisenivået i Norge har også kommet klart opp på grunn av høyere importpriser. I 2016 er konsumprisene om lag 2,4 prosent høyere som følge av rentekuttene etter at inflasjonen øker i hele beregningsperioden sammenliknet med det kontrafaktiske scenarioet. Lavere arbeidsledighet øker de nominelle lønningene, men effekten av renteendringene på prisene er sterkere. Reallønnsnivået er således i hele beregningsperioden trukket litt ned av rentereduksjonen. Husholdningenes realdisponible inntekt øker likevel markert som en følge av lavere renteutgifter og økt sysselsetting. Dette, sammen med den direkte effekten av lavere renter, bidrar til å løfte boligprisene. I det kontrafaktiske scenarioet, hvor rentene holdes uendret og vi dermed ikke får denne effekten, flater boligprisene mer eller mindre ut fra 2013. Rentefallet har bidratt til å øke boligprisenivået med så mye som 16 prosent mot slutten av beregningsperioden.

Samlet viser beregningene at pengepolitikken de senere år har hatt betydelige effekter på norsk økonomi. Uten Norges Banks rentekutt ville økonomien ha vært i en dypere lavkonjunktur, med markant høyere arbeidsledighet og lavere prisvekst.

¹ Se boks 1 i Eika, T. og R. Hammersland: «Hvordan stimulere arbeidsmarkedet på kort sikt? Kortsiktige virkninger av tre finanspolitiske motkonjunkturtiltak» i dette nummeret av Økonomiske analyser for en kort beskrivelse av modellen.

Virkninger på norsk økonomi av rentefallet etter 4. kvartal 2011. Avvik i prosent fra den kontrafaktiske banen der annet ikke framgår

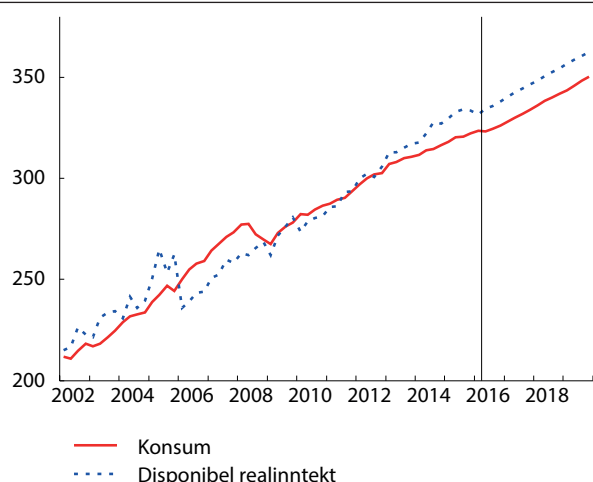
	2012	2013	2014	2015	2016
Konsum i husholdningene	0,1	0,9	1,9	2,5	3,2
Investeringer Fastlands-Norge	0,5	2,3	3,5	5,3	7,6
Eksport av tradisjonelle varer	1,1	2,0	2,4	2,8	3,1
Import	0,1	0,8	1,5	2,1	2,8
BNP Fastlands-Norge	0,3	1,0	1,5	2,0	2,7
Industri	1,0	2,2	2,5	3,2	3,7
Sysselsetting	0,2	0,6	0,8	1,1	1,6
Ledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,3	-0,4	-0,6	-0,8
Lønn	0,3	0,8	1,2	1,7	2,3
KPI	0,4	1,1	1,4	1,8	2,3
KPI, 12-mnd. vekst, pst.poeng	0,4	0,7	0,3	0,4	0,5
Boligpriser	0,3	2,4	6,5	11,2	16,1
Husholdningenes disponible realinntekt	0,2	0,8	1,2	1,5	2,0
Importveid kronekurs ¹	3,5	6,5	6,5	7,9	9,7
Memo:					
Rente, pst.poeng	-0,9	-1,3	-1,4	-1,8	-2,2

¹ Positivt fortegn innebærer depresiering.

starten av 2019. Vi venter derfor at pengemarkedsrenta kommer opp i 1,25 prosent i slutten av 2019. Gjennomsnittlig rammelånsrente kan med denne utviklingen i pengemarkedsrenta komme ned i underkant av 2,5 prosent i 2017 og 2018 før den stiger til nærmere 3,0 prosent ved utgangen av 2019.

Vi ser for oss en viss styrking av krona framover. Som årsgjennomsnitt svekkes krona likevel i 2016 med 2,4 prosent målt med den importveide kronekursen. For 2017 blir kronestyrkingen om lag 1,5 prosent og om lag 1 prosent i både 2018 og 2019. Eurokursen ender da på rundt 9,00 kroner i 2019. Styrkingen kan delvis betraktes som en reversering av de siste års

Figur 2.6. **Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kronevekkelse. Økt oljepris, sammen med høyere rente i Norge enn i eurosone, ventes også å bidra til styrkingen. Høyere inflasjon i Norge trekker imidlertid i motsatt retning, men denne forskjellen blir klart mindre etter 2016.

2.3. Fortsatt moderat konsumvekst

Den moderate veksten i konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner gjennom fjoråret fortsatte inn i 2016. Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) vokste konsumet med kun 0,3 prosent i 1. kvartal. Varekonsumet var om lag uendret, som i 4. kvartal i fjor, med svak utvikling i blant annet klær og sko, møbler og hvitevarer samt kjøp av transportmidler. Også matvarer og alkoholfrie drikkevarer viste nokså svak vekst. Sesongjusterte tall viser at varekonsumet også var på samme nivå i april som i mars med fortsatt svak utvikling i blant annet kjøp av mat, drikkevarer og tobakk, samt transportmidler. Tjenestekonsumet økte derimot med 0,7 prosent i 1. kvartal, eller i underkant av 3 prosent, regnet som årlig rate. Denne veksten er om lag som i de foregående fire kvartalene og det var sterke vekstbidrag fra hotell- og restauranttjenester.

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og rentene som de står overfor. Disponibel realinntekt økte med 2,7 prosent i 2015, om lag som året før. Lønnsinntektene er den viktigste inntektskilden for husholdningene. Selv om årslønnsveksten var lavere enn på lenge og sysselsettingsveksten var liten, bidro likevel lønnsinntektene sammen med offentlige stønader mest til inntektsveksten i fjor. Netto renteinntekter ga også, som følge av lavere renter, et klart vekstbidrag til inntektsutviklingen. Ifølge kvartalsvis institusjonelt sektorregnskap falt disponibel realinntekt sesongjustert med 0,5 prosent i 1. kvartal i år, etter sterk vekst i kvartalet før og et klart fall gjennom sommerhalvåret i fjor. Bak utviklingen i 1. kvartal i år ligger fortsatt svak vekst i lønnsinntektene, nær nullvekst i offentlige stønader og sterk vekst i deflatoren for privat konsum.

Vi venter at lønnsinntektene vil utvikle seg svakt også framover på grunn av lav lønnsvekst. En nokså beskjeden sysselsettingsvekst, særlig i 2016, vil også bidra til å dempe inntektsutviklingen. Skattelette bidrar noe til å øke disponibel realinntekt i år. Offentlige stønader vil fortsette å gi klare vekstbidrag til disponibel realinntekt gjennom hele prognoseperioden. Netto renteinntekter vil også gi et bidrag til inntektsveksten i år og neste år som følge av et videre fall i utlånsrentene. Høyere inflasjon i år vil imidlertid dempe realinntektsveksten, mens lavere inflasjon i de påfølgende tre årene vil bidra til høyere realinntektsvekst. Vi venter nå en beskjeden vekst i disponibel realinntekt på vel 1 prosent i år, og 2,5 prosent eller litt lavere i årene 2017, 2018 og 2019. Positiv utvikling i realboligprisene vil på sin side kunne gi noen positive vekstimpulser til konsumet framover gjennom at formuen øker. Alt i alt venter vi en konsumvekst gjennom prognoseperioden som er langt svakere enn i konjunkturoppgangen før finanskrisen i 2008 da konsumet vokste med nær 5,5 prosent årlig på det meste.

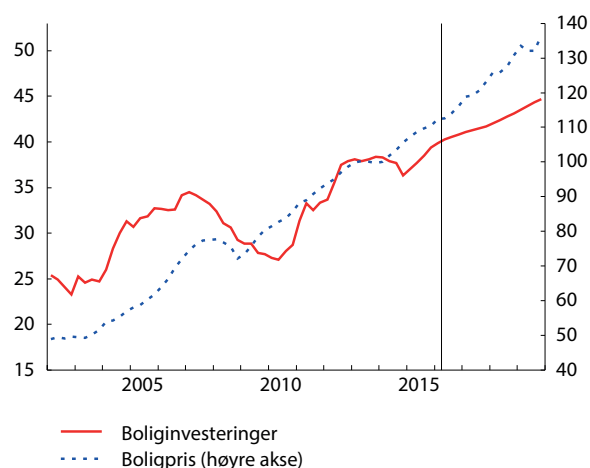
Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, har økt fra et nivå på vel 3,5 prosent i 2008 til vel 9 prosent i 2015. Spareraten sesongjustert har i de siste to kvartalene falt til et nivå på nær 8 prosent. Vi legger til grunn at spareraten som årsgjennomsnitt vil ligge på et nivå rundt 8-9 prosent i prognoseperioden.

2.4. Kort pause i boligprisveksten

Mens sesongjusterte kvartalstall for 2015 viste en klar tendens til avtakende boligprisvekst gjennom året, steg boligprisveksten markert i 1. kvartal 2016 – til 1,7 prosent regnet fra kvartalet før – ifølge SSBs boligprisindeks. Dette understøttes av den månedlige boligprisstatistikken fra Norsk Eiendom, som viser en enda sterkere boligprisvekst hittil i 2016. Uendrete boligpriser fra april og ut året vil gi en boligprisvekst som årsgjennomsnitt på 5,8 prosent i 2016, ifølge Norsk Eiendom. Det er nær tre prosentpoeng høyere enn beregnet ut fra SSBs boligprisstatistikk basert på tallet for 1. kvartal. Bak tallene for landet som helhet har det i lang tid skjult seg store regionale forskjeller i boligprisutviklingen med sterk prisvekst i Oslo og prisfall i Stavanger.

På lang sikt påvirkes boligprisene positivt av en økning i husholdningenes disponible realinntekter og av lavere renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. I våre beregninger tar vi dessuten hensyn til at husholdningenes låneopptak og boligprisene påvirker hverandre gjensidig.

Etter fall i utlånsrentene gjennom 2015 og en ytterligere rentenedsettelse i mars står husholdningene overfor klart lavere renter. Dette stimulerer låneopptaket. Husholdningenes bruttogjeld vokser, men gjeldsveksten regnet fra samme kvartal et år før falt fra om lag 6,5 prosent de tre første kvartalene i 2015 til om lag 6 prosent i 4. kvartal 2015 og 1. kvartal 2016.

Figur 2.7. **Boligmarkedet. Sesongjustert. Venstre akse mrd. 2013-kr, kvartal, høyre akse indeks, 2013=100**

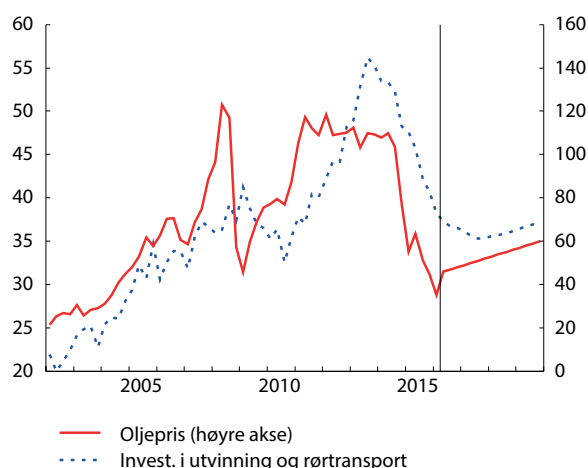
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Forventningsindikatoren fra TNS Gallup og Finans Norge har falt i seks kvartaler på rad fra 3. kvartal 2014 til 1. kvartal i år. Den ujusterte indeksen for 2. kvartal viser imidlertid en svak bedring fra 1. kvartal, og det er særlig husholdningenes forventninger til landets økonomi ett år fram i tid som viser litt mindre pessimisme.

Vi har lagt til grunn at husholdningene fortsatt vil vurdere de økonomiske utsiktene som svake gjennom hele 2016, og at forventningsindikatoren holder seg nær uendret ut året. Først i 2017 vil den begynne å stige, i takt med at konjunktursituasjonen bedres. Gjeldsveksten vil avta reelt til tross for lavere realrenter og vi anslår nominell vekst til vel 5,5 prosent i 2016. Deretter vil den nominelle gjeldsveksten stige og er anslått til nærmere 6,5 prosent årlig i perioden fra 2017 til 2019. Vi legger til grunn at husholdningenes disponible realinntekter vil vokse lite i 2016, og vi venter at dette vil gi en svak nominell boligprisnedgang i andre halvår i år når vi justerer for normale sesongvariasjoner. Siden boligprisene har steget gjennom 2015 og med økt veksttakt hittil i 2016 gir dette likevel en boligprisvekst på årsbasis i underkant av 4,5 prosent i 2016.

Med klart høyere vekst i husholdningenes disponible realinntekter og vedvarende lave realrenter, venter vi at boligprisveksten blir opp mot 6 prosent i 2017 og 2018, men at den avtar til litt over 4,5 prosent når rentene øker i 2019. Når vi korrigerer for prisstigningen, svarer dette til 1,5 prosent oppgang i realprisen for boliger i 2016 og en gjennomsnittlig årlig realprisoppgang på litt over 3 prosent i resten av prognoseperioden.

Boliginvesteringene steg ifølge KNR med 1,6 prosent i 2015 etter et fall gjennom 2014. I 1. kvartal 2016 steg boliginvesteringene med 1,3 prosent. SSBs byggearealstatistikk viser imidlertid en tendens til litt lavere vekst i 1. kvartal 2016 etter en klar økning i

Figur 2.8. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

igangsettingstillatelser for boligareal gjennom 2015. Foreløpige tall for april peker imidlertid på ny mot en økt vekst i igangsettingen. Vi anslår at volumveksten i 2016 blir på om lag 6 prosent og dette vil gi et rekordhøyt nivå for boliginvesteringene. Avmatningen i boligprisene i andre halvår 2016 avløses av ny boligprisvekst i årene deretter. Vi venter en vekst i boliginvesteringene på 2,5 prosent i 2017, i underkant av 3 prosent i 2018 og over 3,5 prosent i 2019.

2.5. Fortsatt svak utvikling i petroleumsinvesteringene

I 1. kvartal 2016 falt investeringene med hele 6 prosent, etter to og et halvt år med sammenhengende kraftig fall. Nedgangen fra toppen i 3. kvartal 2013 er på 32 prosent. Fallet i 1. kvartal var særlig sterkt innen oljeboring, oljeleting og rørledninger, som gikk ned med hele 9 prosent fra kvartalet før. Investeringer i plattformer og borerigger økte med 1 prosent, noe som innebærer at disse investeringene har holdt samme nivå det siste halvåret.

Den svake utviklingen er kjennetegnet av at flere felt har blitt utsatt i påvente av oljeprisoppgang og at arbeidet for å redusere kostnadene ved utbyggingen skal gi resultater. Lavere lønnsomhetsforventninger har trukket ned leteinvesteringene og boringen har falt i takt med lavere plattforminvesteringer. Investeringene på Johan Sverdrup er i midlertid i gang og det ventes igangsetting av flere mindre felt i løpet av 2016. Dette bidrar til å dempe fallet innværende år. Vi venter en svakere utvikling i leteinvesteringene enn det som følger av oljeinvesteringstelingen. Det innebærer at vi legger til grunn lavere investeringer i 2016 enn det tellingen antyder. Vi ser for oss at nedgangen flater ut i siste halvår i år, slik at den samlede nedgangen i investeringene blir om lag 40 prosent lavere enn i 3. kvartal 2013.

Olje- og gassprisene har falt klart gjennom de siste to årene fram til i januar i år. Fallet i oljeprisen har vært

betydelig, om enn mindre regnet i norske kroner på grunn av kronesvekkelsen mot dollar gjennom høsten 2014 og hele 2015. Siden januar har det vært en klar økning i oljeprisen. Vi legger til grunn en beskjeden prisøkning framover, der oljeprisen stiger gradvis mot 60 dollar per fat i 2019. Vi legger videre til grunn at gassprisene fortsetter noe ned de nærmeste kvartalene, før også de gradvis tar seg opp i takt med oljeprisen.

I 2017 vil trolig flere mindre felt bli igangsatt. Samtidig ventes det at den negative trenden i leteinvesteringene stopper opp, og at investeringene tar seg gradvis opp i løpet av året, blant annet som følge av utdelingen av nye leteområder i Barentshavet. Dette vil likevel ikke være tilstrekkelig til å hindre at petroleumsinvesteringene faller noe fra 2016 til 2017.

Flere av de store utbyggingsprosjektene på sokkelen som var ventet å komme i årene 2014–2015 ble utsatt. En kraftig kostnadsvekst – i tillegg til oljeprisnedgangen – var mye av årsaken, og bidro til at de ikke var ansett som lønnsomme på lang sikt. Etter betydelige kostnadsreduksjoner på disse prosjektene kan prisutviklingen vi nå tegner innebære tilstrekkelig lønnsomhet i prosjekter som Snorre 2040 og Johan Castberg. Det er antatt at disse feltene igangsettes rundt årsskiftet 2017/2018 og det bidrar til et lite oppsving i investeringene i 2018 og 2019. Til tross for den svake utviklingen gjennom flere år vil petroleumsinvesteringene utgjøre mellom fire og fem ganger det forventede nivået i industriinvesteringene i perioden fra 2017 til 2019.

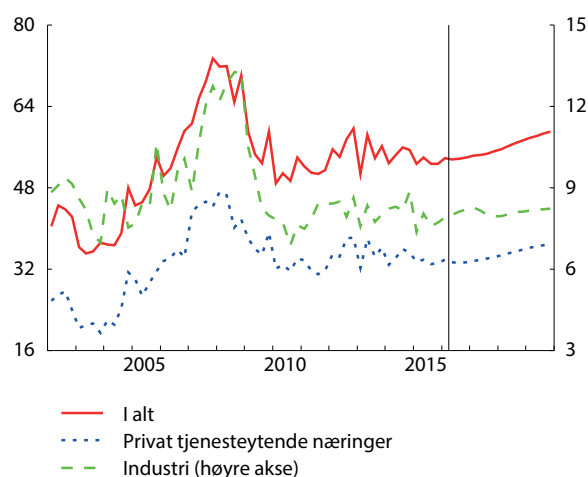
Olje- og gassutvinningen, målt i energiinnhold, økte med 4,5 prosent i 1. kvartal i år sammenliknet med samme kvartal i fjor. Økningen var om lag like sterk for gass som for olje. Det sterke prisfallet i denne perioden bidrar til at verdien til produksjonen likevel faller. Det er antatt om lag uendret volum for utvinningen ut prognoseperioden.

2.6. Svak vekst i næringsinvesteringene

Nedgangen i næringsinvesteringene i Fastlands-Norge dempet seg gjennom 2015, og økte med 2,2 prosent i 1. kvartal. Denne veksten var bredt basert for industri, tjenester og annen vareproduksjon. Innenfor industrien var det imidlertid store forskjeller. Mens investeringene i næringsmiddelindustrien og verfts- og annen transportmiddelindustri vokste klart, var det fall innen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og innen produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner. Innen tjenestenæringene var det spesielt investeringer i omsetning og drift av fast eiendom som bidro positivt. Disse tallene er i hovedsak basert på byggearealstatistikken og regnes for å være sikrere enn tallene for andre tjenesteinvesteringer. Investeringer innen annen vareproduksjon, som inkluderer kraftforsyning, økte med 2,9 prosent i 1. kvartal.

SSBs siste kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer indikerer en vekst på om lag 10 prosent i 2016. Dette vil i så fall innebære en meget

Figur 2.9. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kraftig opptrapping av investeringstakten gjennom året. For 2017 er det derimot ventet en nedgang fra det forventede høye nivået i 2016. Vi tror opptrappingen av investeringene vil forskyves noe inn i 2017. Dette innebærer en årlig vekstrate i 2016 på over 6 prosent og at investeringsnivået er nær uendret ut prognoseperioden. Det er spesielt i metallindustrien at det ventes en markert vekst. Innenfor kraftforsyning indikerer anslagene på framtidige investeringer en vekst på om lag 5 prosent i både 2016 og 2017, fra allerede høye nivåer.

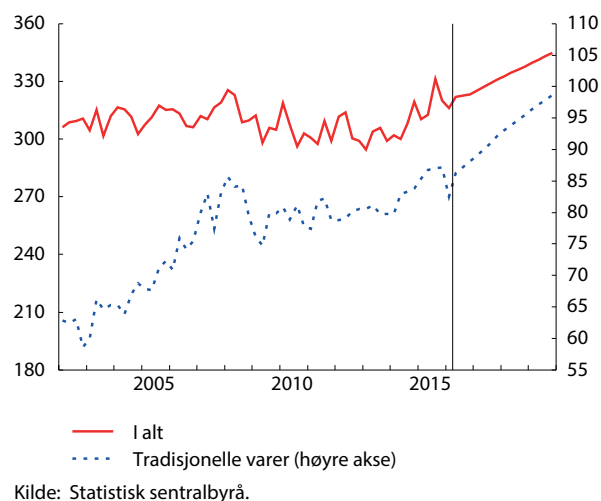
Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger den økonomiske utviklingen i Norge gjennom innsamling av informasjon fra bedrifter og virksomheter over hele landet. Rapporteringen fra mars indikerte svakt økende investeringer neste 12 måneder både i varehandel og i annen tjenesteyting.

Bedrede internasjonale konjunkturer, en svak kronekurs, meget lave renter og lettelsener i bedriftsbeskatningen bidrar til at vi framover venter økende investeringer. Økningen ventes særlig i næringer som i mindre grad er tilknyttet petroleumsnæringen. Ledig kapasitet innen en del bransjer legger imidlertid en demper på utviklingen. Vi anslår en årlig vekst i næringsinvesteringene rundt 2 prosent ut prognoseperioden. Med denne utviklingen vil investeringsnivået likevel være om lag 15 prosent lavere i 2019 sammenliknet med investeringstoppen i 2008.

2.7. Svake vekstutsikter for tradisjonell vareeksport i år

Eksporten av tradisjonelle varer vokste med nærmere 5 prosent fra 2014 til 2015. Veksten avtok gjennom fjoråret og i 1. kvartal i år hadde den snudd til en nedgang på over 5 prosent, ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Eksporten av verkstedprodukter og oppdrettsfisk falt slik de også gjorde i fjorårets to siste kvartaler. Eksporten av kjemiske produkter økte – for femte kvartal på rad. Eksporten av raffinerte oljeprodukter kan

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

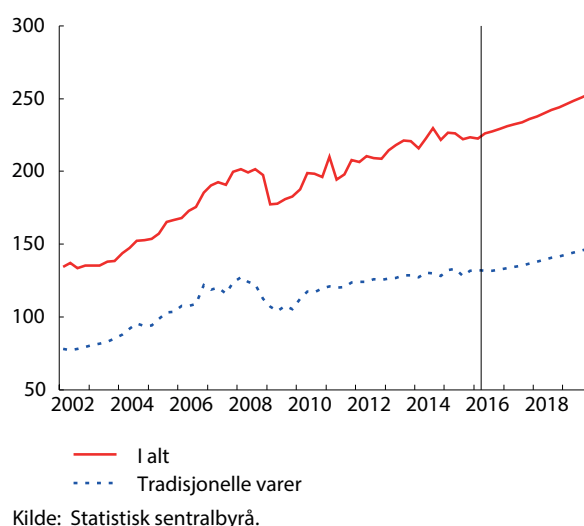
svinge så mye at det påvirker veksten i tradisjonell vareeksport samlet sett i betydelig grad. Utenom raffinerte oljeprodukter vokste eksportvolumet av tradisjonelle varer så vidt i 1. kvartal i år, etter større fall de to siste kvartalene i fjor.

Også olje- og gasseksporten svinger mye fra kvartal til kvartal. I 1. kvartal i år vokste begge litt etter en stor reduksjon i gasseksporten i 4. kvartal i fjor. Også eksporten av tjenester økte noe i årets 1. kvartal etter en større nedgang kvartalet før. Veksten synes å ha vært bredt basert.

Prisoppgangen for både tradisjonell vareeksport og tjenesteeksport flatet ut i 2015. I 1. kvartal i år falt prisene for de fleste tradisjonelle eksportvaregruppene, mens prisene for samlet tjenesteeksport økte litt. Olje og gass, raffinerte petroleumprodukter og noen andre petroleumprodukter opplevde nok en prisnedgang i 1. kvartal, selv om en svak krone har dempet effekten av den internasjonale oljeprisnedgangen.

Kronesvekkelsen har styrket eksportbedriftenes kostnadsmessige konkurranseevne kraftig de siste årene. I år forventes lavere vekst i norske eksportmarkeder å dempe veksten i tradisjonell eksport. Noen eksportnæringer knyttet til oljeutvinning kan også oppleve betydelig lavere etterspørsel fra utlandet. Veksten i tradisjonell eksport anslås å bli markert lavere i 2016 enn i 2015. I årene 2017-2019 ser vi for oss at høyere internasjonal markedsvekst trekker opp eksporten. En antatt gradvis styrking av krona vil svekke konkurranseevnen og isolert sett virke dempende på eksportveksten. Tidsforsinkede effekter av den forutgående bedringen vil trolig være dominerende en stund framover. Veksten i tradisjonell eksport anslås dermed å bli svakere enn den internasjonale markedsveksten de neste årene. Men på grunn av et redusert internasjonalt marked for petroleumrelaterte produkter, leder ikke all forskjell i vekst til tap av markedsandeler for norske eksportbedrifter. Den produksjonsbaserte eksporten

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

av olje og gass ventes ikke å endre seg mye i løpet av prognoseperioden.

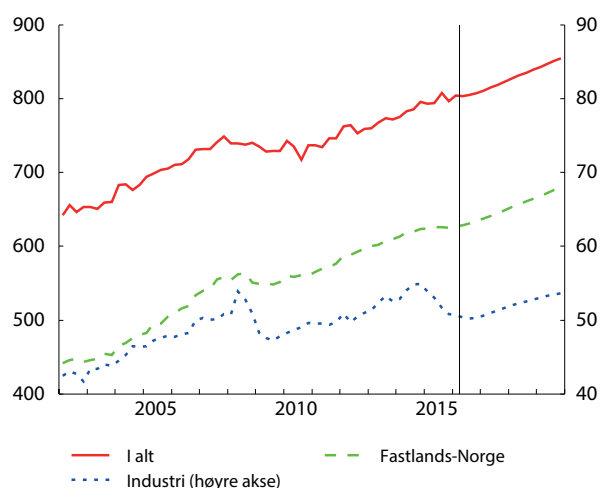
Svekkelsen av den importveide kronekursen har bidratt vesentlig til importprisveksten de siste årene. Prisveksten for tradisjonell import flatet ut gjennom 2015 og prisnivået falt så vidt i 1. kvartal i år. Raffinerte oljeprodukter og metaller bidro mye til nedgangen.

Importen vokste ikke mye i 2014 og 2015, og vi venter heller ingen større vekst i år. Kraftig redusert etterspørsel etter investeringsvarer fra oljevirkksomheten – som har høy importandel – bidrar mye til en svært lav vekst i tradisjonell import. I tillegg vil kronesvekkelsen vri noe av innenlandsk etterspørsel fra import til innenlandsk produksjon. Import av kampfly og en stor oljeplattform vil – hvis tidsplanen følges – løfte samlet import. En forventet kronestyrking vil, på grunn av tidsforsinkete effekter, gradvis stimulere importveksten fra 2017.

En mye lavere gjennomsnittlig oljepris i år enn i fjor, som gir et fortsatt bytteforholdstap, kan redusere handelsoverskuddet til under 100 milliarder kroner i år. På den annen side venter vi at stigende oljepris og andre bytteforholdsgevinster kan øke handelsoverskuddet fra og med neste år. Rente- og stønadsbalansen viste store overskudd i 2014 og 2015. Lav vekst i norsk økonomi reduserer utbetalingene til utlandet. Sammen med en svak krone, som øker innbetalinger fra utlandet omregnet i norske kroner, virker dette positivt på balansen målt i kroner. Vi venter derfor et stort overskudd på rente og stønadsbalansen også i år, og deretter noe avtakende overskudd gjennom prognoseperioden. Driftsbalansen overfor utlandet – lik summen av handelsbalansen og rente- og stønadsbalansen – regnet som andel av BNP anslås å stige fra 7 prosent i 2016 til 8 prosent i 2019.

2.8. Mild konjunkturoppgang neste år

Veksten i BNP Fastlands-Norge har vært svak og under det vi anslår som trendvekst (om lag 2 prosent) i snart

Figur 2.12. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

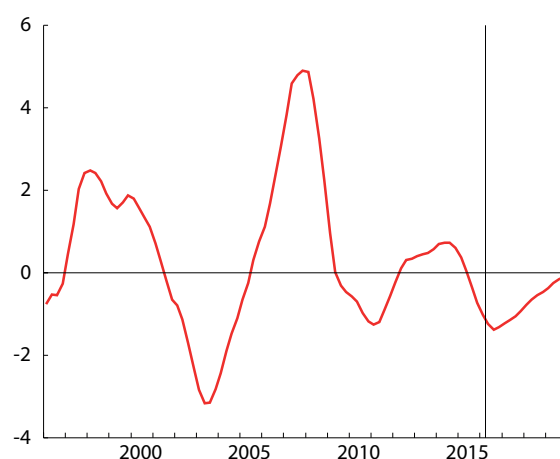
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

to år. Fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år steg brutto-produktet med 0,3 prosent, etter en liten nedgang gjennom andre halvdel av fjoråret. Det lille oppsvinget i BNP-veksten kan i stor grad forklares av en kraftig økning i kraftproduksjonen – en økning som neppe vil fortsette i tiden framover.

Redusert etterspørsel fra petroleumsnæringen bidrar stadig til å dempe aktiviteten i store deler av norsk økonomi, og produksjonen i de fleste oljerelaterte industrinæringene falt videre i 1. kvartal. For metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner sank for eksempel bruttoproduktet med nesten 4 prosent. For industrien som helhet gikk bruttoproduktet ned med 0,5 prosent, etter en nedgang på over 3 prosent i fjor. Likevel er det visse tegn til bedring. Flere industrinæringene er nå i vekst, godt hjulpet av den kraftige forbedringen i den kostnadmessige konkurranseevnen som følge av en svakere kronekurs og moderat lønnsvekst. Verfts- og transportmiddelindustrien er ett eksempel, og bruttoproduktet i denne næringen steg med 2 prosent i 1. kvartal etter et samlet fall på hele 23 prosent fra 3. kvartal 2014 til 4. kvartal i fjor. Bedringen kan, i tillegg til den nevnte konkurranseevneforbedringen, tilskrives en vridning mot andre markeder enn offshore. Også for råvarebasert industri økte produksjonen i 1. kvartal i år.

Vareproduserende næringer utenom industri og bergverk bidro til å trekke opp veksten i BNP Fastlands-Norge i 1. kvartal. Brutttoproduktet for bygg- og anleggsnæringen steg med 1,1 prosent etter solid vekst gjennom store deler av fjoråret. Næringens samlede bruttoprodukt har nå løftet seg med nesten 4 prosent siden bunnen i 1. kvartal i fjor. Den lave renta stimulerer til økt etterspørsel etter boliger og annen real-kapital, og sammen med høye offentlige investeringer i bygninger og anlegg er dette trolig viktige drivere bak oppgangen. Vareproduksjonen på fastlandet utenom industri domineres ellers av næringer som i stor grad påvirkes av naturgitte forhold. Utviklingen i disse næringene forteller oss derfor ikke så mye om de

Statistisk sentralbyrå

Figur 2.13. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

underliggende konjunkturforhold. Jord- og skogbruk steg med 1 prosent i 1. kvartal, mens bruttoproduktet i fiske, fangst og akvakultur holdt seg uendret fra 4. kvartal i fjor. Brutttoproduktet i kraftforsyning steg derimot kraftig. Fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år var veksten på hele 11,1 prosent, noe som i seg selv bidro til å løfte veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosentpoeng. Det kalde været i deler av januar og februar er en viktig årsak til at elektrisitetsforbruket steg betydelig – og det økte forbruket, kombinert med at magasinene ved norske vannkraftverk var rekordfulle ved inngangen til året, muliggjorde et høyt produksjonsnivå. Fyllingsgraden i magasinene har nå kommet ned mot mer normale nivåer og det er derfor liten grunn til å vente like sterk vekst i kraftproduksjonen i tiden framover.

Brutttoproduktet i tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning falt med nesten 0,4 prosent i 1. kvartal, etter tilnærmet nullvekst gjennom hele fjoråret. Enkelte tjenesteytende næringer er likevel i god vekst. Brutttoproduktet i hotell- og restaurantvirksomhet steg blant annet med rundt 4 prosent i 1. kvartal. Nivået for denne næringen har dermed løftet seg med over 10 prosent siden 4. kvartal 2014, noe som må sees i lys av den svake kronekursen som har bidratt til at flere utenlandske turister kommer hit og at nordmenn i større grad ferierer i Norge. Brutttoproduktet i offentlig forvaltning steg på sin side med 0,8 prosent i 1. kvartal, eller rundt 3 prosent målt som årlig rate. Dette er klart over gjennomsnittsveksten fra i fjor, og også godt over det vi anslår er trendveksten for BNP Fastlands-Norge.

Vi venter at produksjonsutviklingen i norsk økonomi bedrer seg gradvis framover. Petroleumsnæringen vil trolig legge en demper på aktivitetsnivået i år, men de negative impulsene vil gradvis bli mindre og etter hvert snu til å bli positive. Valutakursen påvirker konkurranseevnen og aktiviteten i næringslivet med et tidsetterslep, og selv om vi venter en noe sterkere krone i årene som kommer er effektene av de siste års

Boks 2.2. Sysselsetting knyttet til petroleumsnæringen

I 2013 tilsvarte petroleumsnæringens ressursbruk i form av investeringer, produktinnsats og lønnskostnader 13,3 prosent av BNP Fastlands-Norge. Hungnes m.fl. (2016) bruker en kryssløpsmodell basert på endelige nasjonalregnskapstall for 2013 til å analysere og tallfeste leveransene til petroleumsnæringen fra henholdsvis ulike norske næringer og utlandet.

I 2013 var om lag 40 prosent av investeringene i petroleumsnæringen importert, enten direkte fra utlandet eller som import hos underleverandører. Følgelig fant 60 prosent av verdiskapingen knyttet til leveringen av disse investeringsvarene sted i Norge. Norsk verdiskaping stod for om lag 65 prosent av leveransene av produktinnsats til petroleumsnæringen. Sysselsettingen i næringen selv og i de norske leverandørnæringene er beregnet å ha utgjort 232 100 personer i 2013.

I 2014 og spesielt i 2015 falt investeringene i petroleumsnæringen og medførte at antall sysselsatte knyttet til aktiviteten i næringen ble redusert til 206 200. Nedgangen var på 25 900 sysselsatte og tilsvarte omtrent økningen i antall arbeidsledige i perioden. «Oljebremsen» har ført til at sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen ble redusert fra 8,6 prosent av samlet sysselsetting i 2013 til 7,5 prosent i

2015. Beregningen for 2014 og 2015 er basert på foreløpige tall, og må betraktes som usikre.

Fra 2013 til 2015 ble sysselsettingen i petroleumsnæringen redusert med om lag 2 400 personer. Det utgjør i underkant av 10 prosent av sysselsettingsnedgangen i alle næringer knyttet til petroleumsnæringen.

De fleste næringer leverer direkte eller indirekte til petroleumsnæringen. Målt i antall sysselsatte er næringen annen privat tjenesteyting den viktigste. Denne næringen omfatter blant annet bemanningsbyråer. Her var 89 600 sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen i 2013. To år senere var antallet redusert til 77 800 sysselsatte.

Basert på våre prognoser kan den samlede sysselsettingen knyttet til aktiviteten i petroleumsnæringen som årsgjennomsnitt anslås til rundt 182 500 personer i 2016. Det ligger dermed an til at denne sysselsettingen vil falle med nær 50 000 personer fra 2013 til 2016.

Referanse:

Hungnes, H., D. Kolsrud, J. Nitter-Hauge, J. B. Prestmo og B. Strøm (2016): *Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi*. Rapporter 2016/17, Statistisk sentralbyrå.

Størrelsen på sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen på norsk sokkel. Antall personer¹

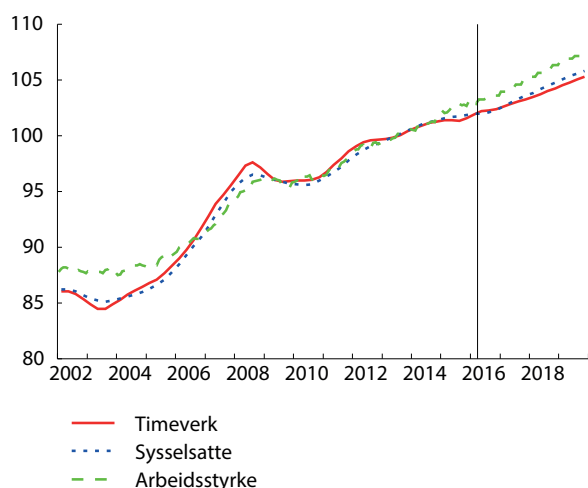
	2013	2014	2015	2016
Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	1 600	1 600	1 500	..
Jordbruk og skogbruk	1 500	1 400	1 300	..
Fiske, fangst og akvakultur	200	200	100	..
Industri	33 700	33 100	29 400	..
Produksjon av konsumentvarer	1 200	1 200	1 100	..
Kraftkrevende industri	600	600	600	..
Produksjon av verkstedprodukter, skip og oljeplattformer	28 700	28 100	24 900	..
Øvrig industri	3 100	3 100	2 800	..
Bygg og anlegg	3 400	3 300	3 000	..
Utvinning av råolje og naturgass og rørtransport	32 400	32 300	30 000	..
Tjenester knyttet til olje- og gassutvinning	20 000	19 700	17 500	..
Utenriks sjøfart	700	700	700	..
Produksjon av elektrisk kraft	900	900	800	..
Tjenester fra fastlandsnæringene ekskl. tjenester i tilknytning til utvinning	128 500	126 300	113 100	..
Bank og forsikring	3 800	3 800	3 700	..
Innenriks samferdsel inkl. lufttransport og supplyvirksomhet	11 000	10 900	10 100	..
Varehandel	22 500	22 200	20 000	..
Boligtjenester	0	0	0	..
Utleie av forretningsbygg, omsetning og drift av fast eiendom	1 700	1 700	1 500	..
Annen privat tjenesteproduksjon	89 600	87 800	77 800	..
Offentlig forvaltning	10 800	10 800	10 300	..
Kommuneforvaltning	4 400	4 400	4 200	..
Sivil statlig forvaltning	6 300	6 200	5 900	..
Forsvar	200	200	200	..
Sum	232 100	228 700	206 200	182 500

¹ 2013-tall er fra Hungnes m.fl. (2016). Tall for 2014 og 2015 er nye beregninger hvor reviderte NR-tall er brukt. Anslag for 2016 er basert på prognosene i denne konjunkturrapporten. Hvordan sysselsettingen fordeler seg på næringene har vi ikke beregnet.

Rettet 2. juni 2016 kl. 14:30

kronesvekkelse ikke fullt uttømt. Ytterligere bedring av pris- og kostnadssituasjonen for den konkurranseutsatte delen av næringslivet vil dermed også kunne bidra positivt framover.

Vi anslår videre at produksjonsnivået i industrien samlet sett vil endre seg lite gjennom store deler av innværende år, men ta seg noe opp mot årsskiftet. En gradvis økning i etterspørselen fra utlandet vil kunne bidra

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2013=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til dette. Aktiviteten i de andre fastlandsnæringene vil ventelig også ta seg opp i løpet av året, i en viss grad drevet av økte bolig- og næringsinvesteringer. Bygg- og anleggsektoren vil trolig gi betydelige vekstbidrag, i alle fall i innværende år. Bruttoproduktveksten i offentlig forvaltning blir trolig stabilt høy, men likevel klart under trendveksten for BNP Fastlands-Norge.

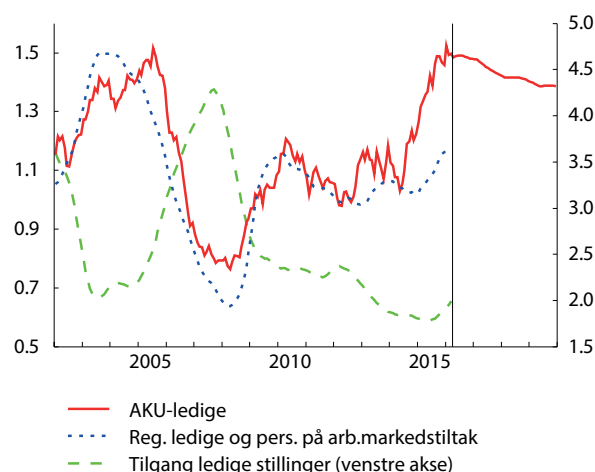
Samlet gir dette en gradvis bedring og en relativt positiv aktivitetsutvikling gjennom neste år og ut prognoseperioden. Vi anslår at veksten i BNP Fastlands-Norge som årsgjennomsnitt blir på 0,9 prosent i år, og over 2 prosent i de tre påfølgende årene. Veksten fra og med 2017 vil i så fall være noe høyere enn anslått trendvekst, og impliserer dermed at vi da kommer inn i en mild konjunkturoppgang.

2.9. Arbeidsledigheten langsomt ned

Sysselsettingen i 1. kvartal i år økte med 0,1 prosent ifølge KNR. Selv om økningen er beskjeden, er dette en bedring sammenliknet med 4. kvartal i fjor som viste en nedgang på 0,1 prosent.

Sysselsettingsutviklingen er fortsatt preget av utviklingen i næringene som er knyttet til petroleumsvirksomheten. Sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass har falt hvert kvartal siden 2. kvartal i 2014. Næringer som primært leverer til petroleumsindustrien, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har også hatt en nedgang i sysselsettingen gjennom fjoråret og i 1. kvartal i år.

Det er stor variasjon mellom næringer med hensyn til utviklingen i sysselsettingen i 1. kvartal. Mens særlig petroleumsnæringen og næringer nært knyttet til den har vist en svak sysselsettingsutvikling, har andre næringer trukket opp. Eksempler på det siste er bygge- og anleggsvirksomhet, samt varehandel. Disse to næringene hadde svært ulik sysselsettingsutvikling gjennom fjoråret. I motsetning til bygge- og

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

anleggsvirksomhet falt sysselsettingen i varehandel i hvert kvartal i 2015. I 1. kvartal i år økte sysselsettingen i begge næringene og også mer enn gjennomsnittet. Også offentlig forvaltning hadde høyere sysselsettingsvekst enn gjennomsnittet. Dette gjaldt både stats- og kommuneforvaltning.

Det har over tid vært en tendens til at veksten i arbeidsstyrken har vært lav. Lavere nettoinnvandring bidro til å redusere veksten i arbeidsstyrken i fjor og trolig i 1. kvartal i år. I 2015 gikk nettoinnvandringen av europeiske statsborgere kraftig ned. Svak krone og relativt høy arbeidsledighet gjør at det norske arbeidsmarkedet har blitt relativt mindre attraktivt. Spesielt korttids innvandring er sensitiv for utviklingen i det norske arbeidsmarkedet i forhold til utviklingen i andre europeiske land og denne gruppen kan ha bidratt til lavere vekst i arbeidsstyrken.

Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var gjennomsnittlig arbeidsledighet 4,4 prosent i 2015, det høyeste nivået etter finanskrisen. Arbeidsledigheten i 1. kvartal i år økte til 4,7 prosent når det justeres for normale sesongvariasjoner. Denne arbeidsledigheten er høyere enn fjorårets gjennomsnitt, og den innebærer også en liten økning fra de to siste kvartalene i 2015 da arbeidsledigheten var 4,6 prosent.

NAVs statistikk for registrerte helt ledige og summen av disse og personer på tiltak viser imidlertid en klar økning gjennom de siste fire månedene i 2015. Disse gruppens andel av arbeidsstyrken nådde 3,7 prosent på slutten av 2015. Den var uendret fra januar til mars i år, og gikk litt ned til 3,6 prosent i april. Variasjonen mellom fylkene med hensyn til arbeidsledigheten er stor og fylker som er knyttet til petroleumsvirksomheten har høyere arbeidsledighet enn gjennomsnittet.

I tillegg til antall arbeidsledige er også antall permitterte høy i årets fire første måneder. I april var tallet på permitterte nesten 9 200 personer, om lag dobbelt så

mange som i samme måned i fjor. Antall permitterte har vært lavere på slutten av året enn på begynnelsen av året både i 2013 og 2014. Dette mønsteret endret seg i 2015 da antall permitterte økte gjennom andre halvår. Nivået har holdt seg høyt fra januar til april i år.

Det er fortsatt færre utlyste stillinger enn før, men nedgangen er ikke like stor som før. I 1. kvartal 2016 var det 57 500 utlyste stillinger, nesten 2 prosent færre enn samme kvartal året før. Dette gjenspeiler en svak utvikling på etterspørselssiden i arbeidsmarkedet.

Det er nedgang i utlyste stillinger i flere næringer men nedgangen er spesielt stor i bergverksdrift og utvinning. Forretningsmessig tjenesteyting viser også en nedgang. Denne næringen leier ut arbeidskraft til blant annet petroleumsrelaterte næringer og er sterkt påvirket av utviklingen i arbeidsmarkedet. Andre næringer, som for eksempel bygge- og anleggsvirksomheten, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, hadde en økning i antall ledige stillinger i 1. kvartal i år.

Vi anslår at sysselsettingsveksten vil fortsette å være beskjeden i år, men at den vil øke i årene framover. Det er rimelig å legge til grunn at ikke alle de permitterte fra i fjor og så langt i år vil få tilbake de gamle jobbene sine. På den annen side går reallønnen noe ned og det trekker sysselsettingen opp. Arbeidsledigheten ventes å holde seg høy og vil bli på 4,7 prosent som årsgjennomsnitt i 2016. Deretter regner vi med at ledigheten vil gå gradvis ned og nå 4,3 prosent mot slutten av prognoseperioden. Utviklingen i arbeidsstyrken er følsom overfor endringer i innvandringsstrømmen. I de første årene er det først og fremst innvandringen fra EU som er av betydning. Asylsøkerne som kom til Norge i fjor vil bidra til å øke arbeidsstyrken spesielt mot slutten av prognoseperioden. Fortsatt svak krone, lav lønnsvekst og relativt høy arbeidsledighet vil gjøre det norske arbeidsmarkedet mindre attraktivt for arbeidsinnvandrere og dermed bidra til lavere vekst i arbeidsstyrken.

2.10. Moderate lønnsoppgjør

Årslønnsveksten har de to siste årene vært meget lav. Den nominelle årslønnsveksten falt fra 3,1 prosent i 2014 til 2,8 prosent i fjor, den laveste årslønnsveksten siden 2. verdenskrig. Reallønnsveksten falt fra vel én prosent til i overkant av 0,5 prosent. Nasjonalregnskapstall viser at årslønnsveksten også i industrien ble 2,8 prosent i 2015. Det er svært nær den anslåtte rammen fra tariffoppgjøret i 2015, hvor NHO, i forståelse med LO, anslo en ramme på 2,7 prosent. Utviklingen i andre næringer viser at rammen fra frontfaget i stor grad ble fulgt og at det er små forskjeller i lønnsveksten mellom næringene i 2015.

Høyere arbeidsledighet, spesielt innen yrker relatert til petroleumsnæringen, har vært med på å trekke ned veksten i gjennomsnittlig lønn for hele økonomien. Lønnsveksten påvirkes av lønnsomheten i industrien og størrelsen på innvandringen. Svekkelsen av kronkursen gjennom fjoråret har bidratt til økt lønnsomhet i

enkelte konkurranseutsatte næringer. Et mindre stramt arbeidsmarked og en svakere krone har også bidratt til å redusere innvandringen. Det tar imidlertid noe tid før en lavere innvandring trekker opp lønnsveksten.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i overheng og bidrag fra tariff tillegg og lønns glidning. I industrien er lønns overhenget inn i 2016 på 1,1 prosent som er litt lavere enn året før. Selv om tilleggene i industrien normalt er litt høyere ved hovedoppgjør og kronesvekkelsen har bedret konkurranseevnen, har NHO, i forståelse med LO, kommet fram til en ramme for lønnsveksten på bare 2,4 prosent i årets lønnsoppgjør. Med det beregnede overhenget i industrien krever det en svært moderat utvikling i glidningen i år. På den ene siden trekker færre sysselsatte i virksomheter relatert til petroleumsnæringen ned glidningen, siden disse har høy lønn i forhold til gjennomsnittet. På den andre siden trekker gjenværende sysselsatte (etter nedbemannings) med lang ansiennitet og relativt få nytilsetninger på lave lønnsnivå opp glidningen.

Utenfor industrien er også lønns overhenget inn i 2016 lavt. Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene (TBU) har beregnet overhenget for flere forhandlingsområder. Overhenget i Virke-bedrifter i varehandelen er 0,7 prosent og i stat og kommune er overhenget henholdsvis 0,5 og 0,75 prosent. For kommunesektoren har man lagt fram et anbefalt resultat om sentrale lønns tillegg og en lønnsvekst for alle ledere, fagledere og arbeidsledere på 2,4 prosent med virkning fra 1. mai. Dette kommer i tillegg til et ekstra 16-årstrinn på ansiennitetsstigen og tillegg for fagarbeidere med tilleggsutdanning. Det er også avtalt generelle tillegg for 2017. Ut fra gjennomsnittlig lønn i kommunene (beregnet av TBU) utgjør de sentrale tilleggene minst 1,5 prosent av lønnsnivået i 2015.

Vi legger til grunn at lønnsoppgjøret i industrien fortsetter å være retningsgivende for lønnsutviklingen i andre næringer slik at lønnsoppgjør også utenfor industrien blir moderate. Resultatene fra det nylig avsluttede statsoppgjøret tilsier også dette, hvis oppgjøret vedtas. I våre anslag legger vi til grunn at gjennomsnittlig lønnsvekst blir noe høyere enn den anslåtte rammen fra NHO og LO. Samlet anslår vi at gjennomsnittlig årslønnsvekst i 2016 blir 2,6 prosent.

Med vårt anslag på konsumprisveksten vil reallønnsveksten i 2016 bli svakt negativ. Nedgangen i lønnsveksten må både ses i sammenheng med at deler av økonomien har vært utsatt for et betydelig negativt sjokk gjennom oljeprisfallet og den reduserte etterspørselen fra petroleumsvirksomheten som gir økt behov for omstillinger. Det vil redusere lønnsveksten både ved at kravene i de sentrale lønnsforhandlingene dempes og at lokale tillegg går ned. I motsatt retning trekker bedret lønnsomhet som følge av svekkelsen av kronkursen og en viss bedring i internasjonale konjunkturer. Redusert arbeidsinnvandring vil også kunne innebære at en dempende faktor reduseres. Etter en tid fører bedringen i

konjunkturer og ledighetsreduksjonen fra 2017 til at lønnsveksten øker. Inflasjonen ventes å komme klart ned fra og med neste år, og reallønnsveksten vil da gradvis gå opp og nå 1,5 prosent i 2019.

2.11. Inflasjonstoppen er nådd for denne gang

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,1 prosent i 2015, etter at 12-månedersveksten hadde svingt rundt dette nivået gjennom året. Siden årsskiftet har 12-månedersveksten steget til 3,2 prosent i april. Konsumprisen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) steg med 3,3 prosent i samme periode.

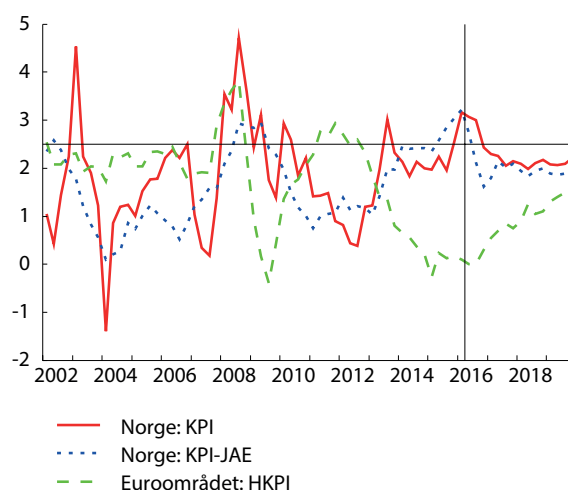
Importerte varer utgjør om lag 1/3 av varene og tjenestene som inngår i KPI-JAE. 12-månedersveksten i prisen på importerte varer har ligget rundt 4 prosent i årets fire første måneder og har bidratt mye til den markante veksten i KPI-JAE. Prisveksten på norske varer utenom jordbruksvarer har vært like høy i denne perioden, men denne gruppen utgjør kun 10 prosent av KPI-JAE. Prisveksten på husleie har derimot vært lavere – om lag 2 prosent. Husleie utgjør 20 prosent av KPI-JAE.

Kronekursen er en viktig driver for prisutviklingen. Den importveide kronekursen svekket seg med 30 prosent fra begynnelsen av 2013 til utgangen av 2015. Dette har bidratt til å øke inflasjonen. Den importveide kronekursen har derimot styrket seg med 4 prosent gjennom årets fem første måneder. Isolert sett vil dette bidra til å dempe inflasjonen. Men gjennomslaget fra kronekursen på prisene virker med et tidsetterslep. På kort sikt vil derfor svekkelsen av krona i 2015 fremdeles gi positive impulser til inflasjonen. En svekkelse av kronekursen har størst gjennomslag på inflasjonen i det fjerde kvartalet etter svekkelsen (se Boks 2.6 i ØA 1/2016). Etter hvert som impulsene av kronesvekkelsen gjennom 2015 uttømmes vil styrkingen av krona gjennom 2016 dominere og medføre lavere prisvekst utover i prognoseperioden. Vi legger til grunn en videre styrking av kronekursen. I 2019 ventes nivået å være rundt 8 prosent lavere sammenliknet med utgangen av 2015.

Utviklingen i lønnsveksten vil også bidra til lavere inflasjon. Lavkonjunktoren norsk økonomi er inne i har medført at det fortsatt er utsikter til lav lønnsvekst i årene framover. Den årlige gjennomsnittlige lønnsveksten i de neste fire årene er ventet å bli rundt et halvt prosentpoeng lavere enn i de foregående fire årene. Utviklingen i lønningene bidrar til lavere enhetskostnader som igjen medfører lavere prisvekst.

Prisene på energivarer ventes derimot å bidra til høyere inflasjon framover. I hovedsak skyldes dette at oljeprisen er ventet å stige fra i underkant av 50 dollar per fat i slutten av mai til 60 dollar per fat i slutten av 2019. Den markante økningen i investeringer innenfor overføring og distribusjon av elektrisitet kan føre til at nettleien øker og dermed lede til høyere elektrisitetspriser. De fremtidige kraftprisene peker i motsatt retning og er

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ventet å falle fra rundt 22 øre/KWh i slutten av mai til 19 øre/KWh som årsgjennomsnitt for 2019.

De antatte avgiftsøkningene vil utvide kilen mellom KPI og KPI-JAE framover. Innføringen av en ny flypassasjeravgift 1. juni anslås å trekke opp KPI-veksten med 0,1 prosentpoeng i 2016. Vi legger videre til grunn at avgiftene på drivstoff økes i perioden fra 2017 til 2019, slik at KPI-veksten trekkes opp med 0,2 prosentpoeng i disse årene.

Vi anslår at veksten i konsumprisene blir 2,9 prosent i 2016 og at veksten deretter reduseres til om lag 2 prosent i perioden 2017 til 2019. Veksten i KPI ventes å ligge litt over veksten i KPI-JAE gjennom hele prognoseperioden.

Tabell 2.4. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2013- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 254 154	1 278 931	311 492	313 929	314 682	316 516	318 055	320 243	320 757	322 413	323 454
Konsum i husholdninger	1 194 398	1 217 835	296 731	299 015	299 613	301 512	302 897	305 095	305 378	307 012	308 346
Varekonsum	564 394	570 655	141 050	141 729	141 599	142 773	142 740	144 301	143 270	143 162	143 184
Tjenestekonsum	573 833	593 478	141 847	142 897	143 917	144 925	146 435	147 675	148 958	150 130	151 222
Husholdningenes kjøp i utlandet	91 011	92 129	22 400	22 923	22 809	22 812	22 787	22 818	23 163	23 345	23 703
Utlendingers kjøp i Norge	-34 840	-38 427	-8 566	-8 534	-8 712	-8 999	-9 066	-9 699	-10 013	-9 625	-9 763
Konsum i ideelle organisasjoner	59 755	61 096	14 761	14 914	15 068	15 004	15 159	15 148	15 379	15 401	15 107
Konsum i offentlig forvaltning	671 433	684 181	165 646	167 121	168 886	170 065	170 083	170 621	171 421	172 074	173 550
Konsum i statsforvaltningen	336 519	343 908	82 697	83 851	84 750	85 470	85 454	85 836	86 166	86 475	87 325
Konsum i statsforvaltningen, sivil	296 074	303 873	72 629	73 722	74 600	75 377	75 424	75 866	76 201	76 408	77 280
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	40 445	40 035	10 068	10 129	10 151	10 093	10 030	9 970	9 965	10 067	10 045
Konsum i kommuneforvaltningen	334 914	340 274	82 949	83 270	84 136	84 595	84 628	84 785	85 255	85 599	86 225
Bruttoinvestering i fast realkapital	717 466	687 019	178 548	182 115	182 518	174 938	171 501	172 548	172 775	170 556	168 951
Utvinning og rørtransport	207 257	176 076	53 451	53 292	52 257	48 246	47 619	45 718	42 137	40 657	38 215
Utenriks sjøfart	795	1 366	-34	241	431	246	554	471	201	223	608
Fastlands-Norge	509 415	509 578	125 132	128 583	129 829	126 446	123 328	126 360	130 437	129 675	130 127
Næringer	218 221	211 777	52 815	54 446	55 856	55 407	52 674	53 918	52 688	52 649	53 800
Tjenester tilknyttet utvinning	2 402	2 012	505	703	616	579	656	681	369	306	210
Andre tjenester	135 803	131 403	32 352	33 550	35 326	34 644	32 817	33 191	32 572	32 893	33 623
Industri og bergverk	33 438	30 643	8 221	8 302	8 153	8 849	7 361	8 041	7 584	7 723	7 904
Annen vareproduksjon	46 578	47 719	11 738	11 891	11 761	11 335	11 841	12 005	12 163	11 727	12 063
Boliger (husholdninger)	149 953	152 326	38 306	37 897	37 680	36 330	36 992	37 678	38 489	39 380	39 890
Offentlig forvaltning	141 241	145 475	34 010	36 240	36 294	34 709	33 662	34 764	39 260	37 645	36 437
Lagerendring og statistiske avvik	154 242	164 775	33 649	42 498	41 282	36 315	50 309	44 296	33 486	35 575	45 376
Bruttoinvestering i alt	871 709	851 794	212 198	224 613	223 800	211 252	221 810	216 843	206 261	206 131	214 326
Innenlandsk sluttanvendelse	2 797 296	2 814 906	689 336	705 663	707 368	697 834	709 947	707 707	698 439	700 618	711 330
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 435 002	2 472 690	602 270	609 633	613 397	613 027	611 466	617 223	622 615	624 162	627 131
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	812 674	829 656	199 656	203 361	205 180	204 774	203 744	205 385	210 681	209 719	209 987
Eksport i alt	1 230 629	1 272 559	301 888	300 162	308 228	319 279	310 181	312 686	331 348	319 880	316 034
Tradisjonelle varer	329 773	345 716	79 731	82 947	83 335	83 769	85 358	86 739	87 068	87 157	82 530
Råolje og naturgass	592 123	612 401	147 317	141 021	147 798	155 018	148 590	148 529	162 293	153 729	155 227
Skip, plattformer og fly	7 783	5 531	3 588	1 390	831	1 924	1 462	1 020	1 490	1 532	342
Tjenester	300 950	308 910	71 251	74 803	76 264	78 567	74 771	76 398	80 497	77 461	77 934
Samlet sluttanvendelse	4 027 925	4 087 465	991 224	1 005 825	1 015 596	1 017 112	1 020 128	1 020 393	1 029 787	1 020 497	1 027 364
Import i alt	888 773	898 278	215 692	222 466	229 755	221 611	226 624	225 982	221 965	223 579	222 617
Tradisjonelle varer	515 768	525 484	127 475	130 336	130 141	128 236	132 096	132 921	128 332	131 860	132 088
Råolje og naturgass	13 944	13 767	3 269	3 140	3 631	4 020	3 846	3 507	2 977	3 421	3 165
Skip, plattformer og fly	29 776	27 551	5 278	6 304	13 630	4 511	7 795	6 754	7 269	5 723	4 564
Tjenester	329 286	331 476	79 669	82 685	82 353	84 844	82 886	82 800	83 387	82 575	82 800
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 139 152	3 189 318	775 532	783 360	785 841	795 502	793 505	794 412	807 822	796 919	804 747
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 473 523	2 498 183	613 171	618 778	619 904	623 216	624 339	625 804	625 681	624 856	626 929
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	665 628	691 135	162 361	164 581	165 937	172 286	169 166	168 608	182 141	172 062	177 818
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 146 475	2 166 546	531 792	536 944	538 313	540 973	541 515	543 126	542 541	541 216	543 162
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 628 383	1 640 137	402 982	407 551	408 738	410 705	410 794	411 871	410 640	408 645	409 578
Industri og bergverk	215 819	208 689	52 834	54 089	54 847	54 899	53 875	53 078	51 662	50 788	50 638
Annen vareproduksjon	267 797	275 201	65 858	67 968	67 179	67 092	67 801	69 224	69 777	68 658	70 817
Tjenester inkl. boligjenester	1 144 768	1 156 248	284 290	285 494	286 712	288 714	289 117	289 568	289 202	289 200	288 123
Offentlig forvaltning	518 092	526 409	128 809	129 393	129 574	130 268	130 721	131 255	131 901	132 571	133 584
Produktavgifter og -subsider	327 048	331 636	81 379	81 834	81 591	82 243	82 824	82 677	83 140	83 640	83 766

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2013-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,7	2,0	0,2	0,8	0,2	0,6	0,5	0,7	0,2	0,5	0,3
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	0,2	0,8	0,2	0,6	0,5	0,7	0,1	0,5	0,4
Varekonsum	0,6	1,1	0,5	0,5	-0,1	0,8	0,0	1,1	-0,7	-0,1	0,0
Tjenestekonsum	2,9	3,4	0,4	0,7	0,7	0,7	1,0	0,8	0,9	0,8	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,0	1,2	-2,5	2,3	-0,5	0,0	-0,1	0,1	1,5	0,8	1,5
Utlendingers kjøp i Norge	5,1	10,3	0,3	-0,4	2,1	3,3	0,7	7,0	3,2	-3,9	1,4
Konsum i ideelle organisasjoner	1,4	2,2	-0,2	1,0	1,0	-0,4	1,0	-0,1	1,5	0,1	-1,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,9	0,5	0,9	1,1	0,7	0,0	0,3	0,5	0,4	0,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,2	0,7	1,4	1,1	0,8	0,0	0,4	0,4	0,4	1,0
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	4,2	2,6	0,7	1,5	1,2	1,0	0,1	0,6	0,4	0,3	1,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,3	-1,0	0,6	0,6	0,2	-0,6	-0,6	-0,6	0,0	1,0	-0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,2	1,6	0,3	0,4	1,0	0,5	0,0	0,2	0,6	0,4	0,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,0	-4,2	-2,9	2,0	0,2	-4,2	-2,0	0,6	0,1	-1,3	-0,9
Utvinning og rørtransport	-2,9	-15,0	-3,3	-0,3	-1,9	-7,7	-1,3	-4,0	-7,8	-3,5	-6,0
Utenriks sjøfart	-24,3	71,9	-89,4	-807,4	79,1	-43,0	125,2	-15,0	-57,2	10,9	172,2
Fastlands-Norge	1,3	0,0	-2,9	2,8	1,0	-2,6	-2,5	2,5	3,2	-0,6	0,3
Næringer	-0,4	-3,0	-5,9	3,1	2,6	-0,8	-4,9	2,4	-2,3	-0,1	2,2
Tjenester tilknyttet utvinning	-56,4	-16,2	-84,4	39,3	-12,4	-6,0	13,3	3,9	-45,8	-17,0	-31,5
Andre tjenester	0,5	-3,2	-1,7	3,7	5,3	-1,9	-5,3	1,1	-1,9	1,0	2,2
Industri og bergverk	5,5	-8,4	2,5	1,0	-1,8	8,5	-16,8	9,2	-5,7	1,8	2,3
Annen vareproduksjon	-0,4	2,4	-2,0	1,3	-1,1	-3,6	4,5	1,4	1,3	-3,6	2,9
Boliger (husholdninger)	-1,5	1,6	-0,2	-1,1	-0,6	-3,6	1,8	1,9	2,2	2,3	1,3
Offentlig forvaltning	7,3	3,0	-1,1	6,6	0,1	-4,4	-3,0	3,3	12,9	-4,1	-3,2
Lagerendring og statistiske avvik	10,0	6,8	-1,3	26,3	-2,9	-12,0	38,5	-12,0	-24,4	6,2	27,6
Bruttoinvestering i alt	1,6	-2,3	-2,6	5,9	-0,4	-5,6	5,0	-2,2	-4,9	-0,1	4,0
Innenlandsk sluttanvendelse	2,0	0,6	-0,6	2,4	0,2	-1,3	1,7	-0,3	-1,3	0,3	1,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,0	1,5	-0,4	1,2	0,6	-0,1	-0,3	0,9	0,9	0,2	0,5
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,7	2,1	0,2	1,9	0,9	-0,2	-0,5	0,8	2,6	-0,5	0,1
Eksport i alt	2,2	3,4	1,0	-0,6	2,7	3,6	-2,8	0,8	6,0	-3,5	-1,2
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	0,0	4,0	0,5	0,5	1,9	1,6	0,4	0,1	-5,3
Råolje og naturgass	1,9	3,4	4,4	-4,3	4,8	4,9	-4,1	0,0	9,3	-5,3	1,0
Skip, plattformer og fly	-14,0	-28,9	26,2	-61,3	-40,2	131,4	-24,0	-30,2	46,1	2,8	-77,7
Tjenester	3,2	2,6	-5,3	5,0	2,0	3,0	-4,8	2,2	5,4	-3,8	0,6
Samlet sluttanvendelse	2,1	1,5	-0,1	1,5	1,0	0,1	0,3	0,0	0,9	-0,9	0,7
Import i alt	1,5	1,1	-2,3	3,1	3,3	-3,5	2,3	-0,3	-1,8	0,7	-0,4
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	-0,7	2,2	-0,1	-1,5	3,0	0,6	-3,5	2,7	0,2
Råolje og naturgass	-11,9	-1,3	4,8	-4,0	15,6	10,7	-4,3	-8,8	-15,1	14,9	-7,5
Skip, plattformer og fly	7,4	-7,5	-7,1	19,4	116,2	-66,9	72,8	-13,4	7,6	-21,3	-20,3
Tjenester	2,5	0,7	-4,7	3,8	-0,4	3,0	-2,3	-0,1	0,7	-1,0	0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,2	1,6	0,5	1,0	0,3	1,2	-0,3	0,1	1,7	-1,3	1,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	1,0	0,5	0,9	0,2	0,5	0,2	0,2	0,0	-0,1	0,3
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	2,0	3,8	0,5	1,4	0,8	3,8	-1,8	-0,3	8,0	-5,5	3,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,4	0,9	0,5	1,0	0,3	0,5	0,1	0,3	-0,1	-0,2	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	0,7	0,5	1,1	0,3	0,5	0,0	0,3	-0,3	-0,5	0,2
Industri og bergverk	3,4	-3,3	0,5	2,4	1,4	0,1	-1,9	-1,5	-2,7	-1,7	-0,3
Annen vareproduksjon	4,8	2,8	1,2	3,2	-1,2	-0,1	1,1	2,1	0,8	-1,6	3,1
Tjenester inkl. boligjenester	1,8	1,0	0,3	0,4	0,4	0,7	0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,4
Offentlig forvaltning	2,0	1,6	0,7	0,5	0,1	0,5	0,3	0,4	0,5	0,5	0,8
Produktavgifter og -subsidier	1,5	1,4	0,3	0,6	-0,3	0,8	0,7	-0,2	0,6	0,6	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2013=100**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	104,4	101,5	101,9	101,1	102,7	103,6	103,8	103,4	105,5	106,9
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	106,2	102,2	102,8	102,9	104,0	105,7	106,1	106,2	107,1	107,1
Bruttoinvestering i fast kapital	102,3	106,0	101,5	101,8	102,5	103,3	105,0	105,7	106,5	106,8	107,1
Fastlands-Norge	101,8	105,3	101,0	101,3	102,1	102,8	104,2	104,8	105,7	106,4	106,6
Innenlandsk sluttanvendelse	102,4	105,0	101,5	102,2	102,7	103,3	104,5	104,6	104,5	106,3	106,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,3	105,1	101,6	102,0	101,8	103,1	104,3	104,6	104,7	106,1	106,9
Eksport i alt	99,1	91,2	103,0	100,2	96,7	95,5	92,9	94,1	91,0	87,2	81,2
Tradisjonelle varer	104,0	107,5	104,3	102,4	102,7	106,1	108,1	108,0	107,3	106,4	107,1
Samlet sluttanvendelse	101,4	100,7	102,0	101,6	100,9	100,8	101,0	101,4	100,1	100,3	98,7
Import i alt	104,6	109,7	103,5	103,0	105,0	107,1	108,6	109,5	110,5	111,1	110,5
Tradisjonelle varer	105,5	111,1	104,3	104,2	105,7	107,6	110,6	110,2	111,8	111,9	111,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	100,5	98,2	101,5	101,1	99,7	99,1	98,8	99,1	97,3	97,3	95,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,1	104,6	100,8	101,7	102,2	103,1	103,8	104,3	104,5	105,4	106,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	2,2	1,0	0,4	-0,7	1,5	0,9	0,1	-0,3	2,0	1,3
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,1	1,3	0,6	0,1	1,1	1,6	0,4	0,1	0,8	0,0
Bruttoinvestering i fast kapital	2,3	3,6	0,7	0,3	0,6	0,8	1,7	0,6	0,7	0,3	0,3
Fastlands-Norge	1,8	3,4	0,2	0,3	0,8	0,6	1,4	0,6	0,8	0,7	0,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,4	2,6	0,4	0,7	0,6	0,5	1,2	0,1	-0,2	1,8	0,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,3	2,7	0,9	0,4	-0,2	1,2	1,2	0,3	0,0	1,4	0,7
Eksport i alt	-0,9	-8,0	-0,4	-2,7	-3,4	-1,3	-2,7	1,3	-3,3	-4,2	-6,9
Tradisjonelle varer	4,0	3,4	1,7	-1,8	0,3	3,2	1,9	-0,1	-0,6	-0,8	0,6
Samlet sluttanvendelse	1,4	-0,7	0,2	-0,4	-0,6	-0,1	0,1	0,4	-1,2	0,2	-1,6
Import i alt	4,6	4,9	0,9	-0,4	1,9	2,1	1,4	0,8	0,9	0,6	-0,6
Tradisjonelle varer	5,5	5,4	1,7	-0,1	1,5	1,8	2,9	-0,4	1,4	0,1	-0,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,5	-2,3	0,0	-0,4	-1,4	-0,6	-0,3	0,3	-1,8	0,0	-1,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,1	2,5	0,0	0,9	0,5	0,9	0,7	0,4	0,2	1,0	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.